№ 122 ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 19 — 1905 — ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 19 № 122

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վերջին տեղեկութիւններ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վեհափառ Կաթողիկոսի կոնդակը. Մի քանի խօսք Թիֆլիսում հիմնվելիք արհեստագիտական ընկերութեան մասին։ Նամակ Սուրմալուի գաւառից. Նամակ Ախալցխայից. Նամակ Կարսից. Նամակ Բուխարայից. Նամակ Ախալցխայից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Մէշհէդից.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մուսուլմանական պատգամաւորութիւնը Փոխարքայի մօտ։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Նախիջևանի գաւառի ազգաբնակութեան մի մասը շարունակում է գաղթել դէպի Երևան և Թիֆլիս։

Մենք խօսեցինք այդ երևոյթի վերին աստիճանի վնասակարութեան մասին։ Գաղթել—նշանակում է ինքնասպանութիւն գործել, նշանակում է քամու մատնել այն կուլտուրական գործը, որ տասնեակ տարիների ընթացքում հաստատվել է երկրի մէջ։

Եթէ գաղթելով պէտք է լուծվի մեր առաջ դրված ծանր և կնճռոտ հարցը—էլ ուրեմն ինչու համար էին մեր բոլոր մտատանջութիւնները, մեր բոլոր դիմումները այս ու այն հաստատութեան, մեր հաւաքական և անհատական ջանքերը վերականգնելու թշուառացած երկրի մէջ կարգ, կանոն ու անդորրութիւն։

Մի գաղթեցէք։

Մի գաղթեցէք—այդ է մեր համոզված խնդիրը մեր հայրենակիցներից, մեր բարեկամութեան յորդորը մեր եղբայրներին։

Մի գաղթեցէք։

Չը պէտք է այդքան շուտով յուսահատվել, երբ որ կան ձեզ համար աշխատողներ, երբ որ յոյս է ծագել, որ վարչութիւնն էլ սկսել է մի քանի դրական քայլեր անել խաղաղութիւնը վերականգնելու համար։

Մենք ամէնեւին լաւատես չենք, յուսախաբվել չենք սիրում, մենք չը գիտենք, Թէ ինչ արագութեամբ կը հաստատվի աւելի ապահով դրութիւն աղէտ ըմբռնում, բայց շատ լաւ գիտենք, որ գաղթելը՝ ամենևին աչքը յառելով չէ մեր գրաւած հարցի համար և որ ինքն [illegible] լուծումը պատրաստ չէ բերում ոչ մեզ, ոչ այն երկրին, ուր որ մենք պիտի ապրում ենք։

Թիֆլիսում գոյութիւն ունեցող յանձնաժողովը իւր կողմից դիմումներ արեց Թէ Նախիջևան, Թէ Երևան և Թէ Ալեքսանդրապօլ, որ գաղթականութեան շարժման առաջն առնվի և եթէ գաղթողներ կան ճանապարհին, նրանց կանգնեցվեն կէս ճանապարհին և միջոցներ ձեռք առնվեն նրանց վերադարձնելու։

Ցանկանում ենք [illegible] չունի նպատակը տալ Թիֆլիսում, և [illegible] ները փոխադրում է Նախիջևան, որպէսզի երկրի մէջ օգնութիւն հասցնեն կարօտեալներին և միջոցներ ձեռք առնվեն եղած տնտեսութիւնը վերականգնելու ու շարունակելու։

Մի գաղթեցէք։

Սա է այն ընդհանուր խօսքը, որ ուղղում ենք դէպի ձեզ, Նախիջևանի գաւառի եղբայրակիցներ։ Սա մտածված, անկեղծ և զգացված մի խորհուրդ և յորդոր է, որի վրա պէտք է լուրջ ուշադրութիւն դարձնէք։

—

Պրինց Նապօլէօն ճանապարհվել է դէպի գիւղերը։ Ջահուկ կամ Ջահրի գիւղը, որ նա պէտք է այցելէ, ներկայ աղէտի ամենակարևոր կէտերից մէկն է։ Այստեղ ներկայումս հայ չէ մնացել։ Հայերը մօտ 250 տուն, փախել են գիւղից և պատսպարվել ուրիշ գիւղերում, իսկ գլխաւորապէս Տխմահմուդ գիւղում։

Ջահկեցիները շատ կը դժուարանան գիւղ վերադառնալ, որովհետև Թուրքերը չափազանց սպառնական դիրք էին բռնել դէպի նրանց։

Ջահկեցիները վաղուց հարց էին յարուցել գիւղական հողը երկու մաս բաժանելու և հայերին բոլորովին զատելու Թուրքերից։ Եթէ այդ հարցը մինչև այժմ առանձին կարևորութիւն չէր ստացել վարչութեան աչքում, այժմ նա պէտք է ճանաչվի հերթական և անյետաձգելի։

Նոյն հարցը գոյութիւն ունի և ուրիշ գիւղերի համար, ուր կան խառն բնակչութիւններ, կազմված հայերից և Թուրքերից։ Այն չափազանց լարված թշնամական դրութիւնը, որ ստեղծվել է այժմ, պատրաստել է գիւղացիների մտքերը այդպիսի մի խնդրի լուծման համար։

Սակայն անհրաժեշտ է խնդիրը հանգամանօրէն ուսումնասիրել և ծրագիրներ մշակել։

—

(Հեռագրով)

Նախիջևան, յունիսի 18-ին, ժամը 9 և 24 ր. «Երէկ Պրինցը ուղեկցութեամբ Ալիխանօվի, Մեսրոպ վարդապետի շրջեց մի քանի գիւղեր։ Նա այցելեց քանդված եկեղեցիները, գիւղերի բնակիչների Թողած տները. ամեն տեղ ժողովրդի ներկայութեամբ հրամայում էր զինուորներին գործածել զէնք գնդակահարողների դէմ. վարձատրեց այն զինուորներին, որոնք գնդակահարել էին յարձակվողների վրա. հրամայեց չը խլել զէնքերը, խոստացաւ՝

1) Միջնորդել Փոխարքայի մօտ տալ ամեն մի փնասված գիւղի մի քանի հրացաններ ինքնապաշտպանութեան համար. գիւղացիները պարտաւորվեցին գեղծման դէպքում պատասխանատու լինել իրանց գոյքով։

2) Հրամայեց կալանաւորել իր չարագործութեամբ յայտնի Ջահրիի տանուտէրին։

3) Տալ նիւթական օժանդակութիւն նախնական կարիքների համար։

Պրինց Նապօլէօնը եռանդուն միջոցներ է ձեռք առել և նրա խոստումները խրախուսեցին ժողովուրդը։

Կարելի է սպասել, որ գիւղերից հեռացածները կը վերադառնան։

Սինակեվիչ

—

Յունիսի 12-ին Ագուլիսից գրում են.

Մեր կողմերում Թուրքերի կողմից գողութիւն, սուտ սպառնական լուրեր շարունակվում են։ Երնջակի գետակից մինչև Մեղրու գետը հայերը շատ երկիւղով են գնում իրանց այգիներն ու ցանքսերը։ Գողթնի, Գանձակ և Ս. Խաչ ուխտատեղիները Թուրքերը իսպառ կողոպտել են։

Տրօնիսի Թուրքերը սպառնում են Տանակերտ հայ գիւղին. Ագուլիսից 10 պլաստուն կօզակ ուղարկեցին այնտեղ։ Գողթնեցիների ուղարկած ալիւրը դեռ չեկաւ։

Հայերը Ագուլիսում աշխատում են որքան հնարաւոր է Թուրքերի հետ համերաշխ լինել, թէև Թուրքերից շատերը չը գիտեն՝ «համերաշխութիւնը» ինչ բան է և հասկանում են միայն «գախախի» և «սալդաթի» ոյժը։

—

Երևանի մեր Թղթակից Ա—Դօ իր ստացած տեղեկութիւնների հիման վրա հաղորդում է հետևեալը Շարուրի Խանլըլար գիւղի դէպքերի մասին։

«Խանլըլար գիւղի համար յունիսի 1-ի գիշերը ամենածանր գիշերն էր։ Այդ գիւղում խմբվել էին Շարուրի 5 հայ գիւղերի ժողովուրդը։ Գիւղը չորս կողմից պաշարված էր հազարաւոր խուժանով, երկու կողմերից Թափվում էր գնդակների տարափը։ 220 զինուորներից մի մասը փախչում է Ենգիջա, միւս մասը Բաշնորաշէն և բաց դաշտը։ Հայ քաջերը շարունակում են յամառ դիմադրութիւնը. գաւառապետի օգնականը փախչում է Թաղէոսեանց զարգամբէին։ Այդ ծանր գիշերվայ մէջ գիւղից ցրիւ են գալիս նաև հայեր. սրանցից Վարմազիար գիւղացի Կարապետ Ենօքեանց շփոթված փախչում է և ընկնում երկու վերստ հեռաւորութեամբ Քօսաջան Թուրք գիւղը. Թուրքերը բռնելով փակում են մի տան մէջ սպանելու նպատակով, բայց նախ քան սպանելը շտապում են կուլի տեղը Թալանի յոյսով։ Բանտարկված Կարապետը խնդրում, աղաչում է տանտիկնոջ ազատել իրան, Թուրք կինը կանչում է Սիադութ գիւղացի մի աստրու և ուղարկում Կարապետի ազգականներին

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄՈՒՍՈՒԼՄԱՆՆԵՐԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ ՄՕՏ

Ուրբաթ, յունիսի 10-ին, ցերեկվայ ժամը 2-ին, Կովկասի մուսուլմանների պատգամաւորութիւնը ներկայացաւ Նորին Մեծութեան Կովկասի փոխարքայ կոմս Իլլարիոն Իվանովիչ Վորոնցով-Դաշկովին։ Պատգամաւորութիւնը բաղկացած էր 9 անձերից, ընտրված Թիֆլիսում գումարված Գանձակի, Բագուի նահանգների և Թիֆլիսի նահանգի Բորչալուի գաւառի և Դաղստանի ու Բաթումի շրջանների մուսուլմանների ներկայացուցիչներից ժողովի կողմից. Պատգամաւորութեան կազմի մէջ մտնում էին. երդուեալ-հաւատարմատար և «Կասպի» լրագրի խմբագիր-հրատարակիչ Ա. Մ. բէկ Թօփչիբաշեվ, կոլեժսկի [illegible] Շէյխեանց(?), [illegible] Մ. Ր. բէկ Վէքիլով (Բագուի նահ.), երդուեալ հաւատարմատար Ա. խան Զիյադխանով, [illegible] Գ. Բ. Զիլզադարով(?) (Գանձակի նահ.), [illegible] Գ. Բ. Եղիզարով(?), (Թիֆլիսի նահ. Բորչալուի գաւ.), [illegible] Գ. բէկ Վէքիլով (Դերբենդ, Դաղստանի շրջան), և [illegible] Մ. բէկ [illegible] Աբաշիձէ (Բաթումի շրջան)։ Թիֆլիսում գումարված մուսուլմանների բոլոր նահանգների ներկայացուցիչների [illegible] պատգամաւորութեամբ [illegible] հետևեալ [illegible]։

«Ձերդ պայծառափայլութիւն, կոմս Իլլարիոն Իվանովիչ։

Մեծ ուրախութեամբ կովկասցի միլիօնաւոր մուսուլմանները լսեցին Ձեր պայծառափայլութեան նշանակվելը Կովկասում իբրև Նորին Կայսերական Մեծութեան Փոխարքայ։ Ձեր անունը յիշեցրեց նրանց այն ժամանակները, երբ երկիրը կառավարում էր ձեր փառաւոր նախահայր իշխան Վօրօնցովը, որին երախտագիտութեամբ և սրբազան պատկառանքով յիշում է ամեն մի կովկասցի մուսուլման։ Դա մի ժամանակ էր, երբ մտցնվում էին Կովկասում քաղաքացիութեան իսկական սկզբունքները. երբ տարբերութիւն չէր դրվում առանձին ազգերի մէջ և երբ կովկասցի մուսուլմանները, համարվելով Ռուսաստանի հպատակներ, միւս ռուսահպատակների հետ հաւասար, կովկասեան իշխանութեան և բարձր կառավարութեան արդար և խնամատար վերաբերմունքի առարկայ էին։ Մուսուլմանների բոլոր շահերը—քաղաքացիական, կրօնական, առևտրական և տնտեսական—մօտիկ էին երկրի մարդասէր կառավարչի սրտին և կովկասեան մուսուլմանները հաւատով և յոյսով նայում էին իրանց ապագայ բախտի վրա, պատրաստ մտնելու նոր կոցրած քաղաքական անկախութիւնը մահմեդական կառավարիչներ իշխանութեան ներքոյ և ձուլվել ռուս ժողովրդի հետ խաղաղ աշխատութեան, ընդհանուր հայրենիքի հոգևոր-բարոյական և սօցիալ-տնտեսական զարգացման հողի վրա։ Մուսուլմանների բնական ընդունակութիւնները և հոգևոր յատկութիւնները, որոնք մինչև այսօր պահպանվել են մաքուր, ինչպէս և կրօնով նրանց ստեղծած հոգևոր-բարոյական աշխարհայեացութեան ամբողջութիւնը և ողջութիւնը ծառայում են իբրև գրաւական, որ ռուսաց կառավարութիւնը, ի դէմս կովկասեան մուսուլմանների, կայսրութեան ներքին նահանգների մուսուլմանների նման, գործ ունի մի աշխատասէր, անդորր, կորբեկտ, լօյալ տարրի հետ, որ կարող է շատ օգտակար լինել երկրին ամեն կողմից, այն պայմանով, որ նրա մէջ նշմարված սաղմերը մշակվեն։

Կովկասի իմաստուն կառավարիչը կանօնաւորապէս գնահատեց մուսուլման տարրի նշանակութիւնը և ամեն կերպ աշխատում էր մուսուլմանների լուսաւորութեան մասին, մանաւանդ դէպի նրանց միւս ազգութիւնների հետ հաւասարապէս արդար վերաբերվելու մասին, մի բան որ արտայայտվեց 1846 թ. Բարձրագոյն բէսկրիպտի մէջ։

Այդպիսի վերաբերմունքը, որ բոլոր մուսուլմանների յարգանքը ծնեցրեց դէպի Կովկասի նախկին փոխարքայ Վօրօնցովի յիշատակը, ի մեծ դժբախտութիւն մուսուլմանների, երկար չը տևեց և Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաէվիչից յետոյ կովկասեան մուսուլմանները կրեցին, մանաւանդ վերջին ժամանակներս, իրանց վրա անարդար վերաբերմունքի ամենածանր և փնասակար հետևանքները։

Այդ օրից մուսուլմանները կովկասեան վարչութեան համար ոչ թէ ընդհանուր հայրենիքի զաւակներ են, ոչ թէ ռուսահպատակներ են, այլ խորթ զաւակներ, այդ բանի տառացի նշանակութեամբ, միայն օտար տարր կառավարութեան և ուրիշ ազգերի համար, որի հետ որ և է յարաբերութիւն որոշվում է միայն դաւանական սկզբունքով։ Նրանք—«ոչ-քրիստոնեաներ են», [illegible] չը կայ, նրանք օտար տարր են, նրանք—ստորին ցեղի մարդիք են, որոնց իրաւունքները չը պէտք է հաշւի առնել, ուստի ամեն տեղ և ամենուրէք ամենից առաջ—քրիստոնեաներն են, քրիստոնեայ ժողովուրդները, իսկ յետոյ արդէն օտարները—մուսուլմանները։

Կովկասի բարձր կառավարիչների մօտ մուսուլմանների վերաբերմամբ տիրապետում էր այդ դաւանական հայեացքը, որ աւելի շատ և աւելի սաստիկ յետ էր մղում մուսուլմաններին կառավարութիւնից, աւելի հաստատապէս բարձրացնում էր մուսուլմանների և կառավարութեան մէջ այնպիսի պարիսպ, որի ետևից կարելի է նկատել միայն իսլամի հետևողների իրաւազուրկ մասսան, բայց ոչ ռուսական կայսրութեան միլիօնաւոր ազգաբնակութիւնը, ոչ Ռուսաստանի հպատակների պատիւը։

Մահմեդականների մասին ունեցած այդ հայեացքը՝ արգելք հանդիսանալով նրանց կուլտուրական զարգացման, խստութեամբ ազդել է Կովկասի մահմեդականների կեանքի բոլոր շրջանների վրա։ Բացառութիւնների ու սահմանափակումների մի ամբողջ շարք, որոնք որոշված են գոյութիւն ունեցող օրէնքներով և առանձնապէս կառավարչական կարգադրութիւններով ու վարչական գործունէութեամբ՝ մահմեդականների քաղաքացիական և կրօնական իրաւունքների վերաբերեալ, հետևանք է բացառապէս մահմեդականների դաւանութեան մասին կազմած հայեացքի։ Այդպիսի հայեացքից առաջացած անվստահութիւնը նախ և առաջ յետ մղեց մահմեդական տարրը երկիրը կառավարելու մէջ որ և է մասնակցութիւնից.

յայտնելու այդ բանը։ Ազգականները դիմում են գաւառապետի օգնութեան, որը իր հերթին կարգադրում է օգնականին գնալ ազատել բանտարկեալներին։ Սակայն օգնականը ստորագրութիւն և երաշխաւորութիւն պահանջելով [illegible] գնալը ձգձգեց երեք օր։ [illegible]

Այդ նոյն գիւղը 25 մարդիկ էլ երկուսերի մեծ ու փոքր փախչում են Խանլըղլարից 25 վերստ հեռաւորութեամբ [illegible] գիւղը։ Սակայն երեք օր անց երբ վերադառնում են նորից Խանլըղլար, գըբանդից 10 հոգի անդէն մի ձորի մէջ, յունիսի 7-ին, ենթարկվում են Բէլասի և Ախուլի թուրքերի յարձակման և գըբանդից վեցը սպանվում են այդտեղ։

Յունիսի 8-ին, Քոսաջան գիւղի թուրքերը [illegible] Խանլըղլարի սահմանը։ [illegible] թէ գիւղացիները և թէ կօզակները, [illegible] մէկին և 13 հատ էլ թուրքերից։ Գաւառապետի օգնականը կանչեց թուրքերին և տաւարը յետ տուեց, բայց մի հատ պակաս տաւարի մասին ոչ մի խօսք։ Մինչև անգամ տաւար քշողը բանտարկվեց և նորից արձակվեց։

Մեծ ընդհարումների միջոցին թուրքերից բանտարկեցին 98 հոգի, որոնց թւում նաև մօլլա և մի քանի [illegible]։ Բանտարկեալներից մէկի մէջքին կապված էր [illegible], իսկ մի ուրիշի թևի տակ գտան նոյն գիւղացի Յովհաննէս Տէր Գրիգորեանի [illegible] բոլոր բանտարկված թուրքերը ազատ թողնվեցին։

Աւելի սոսկալի նկարագրվում են այժմ ժողովրդի դրութիւնը. Ուլխանորաշէնի ժողովուրդը, [illegible] ապաստան գտած Օղլան Ղալա սարի գագաթին [illegible] մէջ մեծ նեղութիւններով։

Աւելի ևս ծանր է Խանլըղլարի դրութիւնը. մօտ 6—7000 ժողովուրդ խմբված այդ միակ գիւղի մէջ առանց է բնակել սոսկալի նեղվածքում։ Մարդիկ, կին, երեխաներ թափված են փողոցներում, բակերում միմեանց վրա, Գիւղում կանգնած է սոսկալի հոտ։ Եթէ այսպէս շարունակվի տարափոխիկ հիւանդութիւններ անխուսափելի են։ Հացի նեղութիւն շատ են քաշում. Թէ Խանլըղլարի և թէ Ուլխանորաշէնի ժողովուրդներին օրական բաժանվում է մի մի գրվանքա ալիւր։ Ահա այդ թշուառների վիճակը։ Դաշտերը մնացել են անխնամ և առանց հոգատարութեան։ Ոչ ոք չէ համարձակվում գիւղից դուրս գալ և իր աշխատանքին գնալ և ոչ ոք էլ հոգ չէ տանում այս դրութեանը վերջ տալ։ Ամեն բան մնացել է բաղտի կամքից կախված։

Ուլուխանլու կայարանի երկկվայ ճամբորդների հետ տեղի ունեցած թուրք խուժանի յարձակումն այսօր կրկնվեց աւելի լայն չափով։ Այսօր տասցին, որ առաւօտեան գնացքով եկողները ենթարկվել են յարձակման, խուզարկութեան և նոյն իսկ կողոպուտ է։ Թէ վերջը ուր է հասնելու ոչ ոք չը գիտէ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿՈՆԴԱԿԸ

Ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները, այս տարվայ փետրվարի 14-ին Վեհափառ Հայրապետի թ. 134 կոնդակով Թիֆլիսում հաստատվեց մի Յանձնաժողով, որի անդամներ կարգվեցին պ. պ. Ալ. Ահարոնեան, Հ. Առաքելեան, իշխան Արղութեան, Ա. Բաբեան, բժ. Խատիսեան, Ալ. Մելիք-Ազարեան, Ս. Մելիք-Ադամեան, Տ. Յովհաննիսեան, Ա. Սահակեան, բժ. Կ. Ստեփանեան, Լ. Սարգսեան և Ալ. Քալանթար, որին յանձնվեց նուէրներ ընդունել և նպաստել Բագուի աղէտից վնասվածներին։ Այժմ Վեհափառ Կաթողիկոսի մի նոր կոնդակով նոյն Յանձնաժողովի վրա պարտաւորութիւն է դրվել շարունակել իր գործունէութիւնը և Երևանի նահանգում տեղի ունեցած վերջին աղէտներից վնասվածների համար։ Առաջ ենք բերում կոնդակը։

Մկրտիչ Ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի և անհասանելի կամօքն Աստծոյ եպիսկոպոսապետ և Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց ծայրագոյն պատրիարք համազգային նախամեծար Աթոռոյ Արարատեան առաքելական մայր եկեղեցւոյ սրբոյ Էջմիածնի գերաշնորհ տ. Նախագահի և մեծայարգ պարոնայց Յանձնաժողովոյ արկածելոց Բագուայ, հարազատից Մայր Աթոռոյս Հայրապետական օրհնութեամբ յայտ առնեմք։

Յետ աղետալի դիպուածոյն Բագուայ և հեղման արեան անմեղաց և աւարառութեան ընչից և ստացուածոց մերազնէից, ցանկութիւն եղեն կողմանցն երկոցունց վերագրել զայն աղէտ նախանձու չարին և ձեռն հաշտութեան կարկառել առ միմեանս, ի մոռացօնս տալով զոր ինչ գործեցան ի Բագու։ Եւ մեր կամ եղև այդր ի Տփխիս հաստատել զՅանձնաժողովդ ձեր յաղագս հաւաքելոյ զկամաւոր նուէրս յանուն արկածելոց և ըստ հնարաւորութեան փրկել զմնացորդս ի վերահաս կորստենէ սովու և մխիթարել սակաւուք ընդ եղբայրականն պաստիցն, որք հասանէին Յանձնաժողովոյդ վասն արկածեալ եղբարց և քերցն իւրեանց։

Այլ սակայն անյայտ էր ի մէնջ եթէ հուրն ծախիչ և սուրն մաշիչ, որ առ երեւոյթս շիջեալ և դադարեալ թուէր, առաւել ընդարձակ չափու պատրաստ էր արծարծել և մաշել առաւելագոյն թուով անձինս, որ ի յայտ եկն սաստկութեամբ ի մետասաներն ամսեան մայիսի ի քաղաքն Նախիջեւան և յողջոյն գաւառն նորա իսպառ կենագուրկ և նիւթազուրկ զխաղաղ քաղաքացին և զաշխատասէր գիւղացին առնելով և որոյ չափ սրածութեանց և աւերածոյն յայտնի է Յանձնաժողովդ ի պաշտօնական և յառօրեայ տեղեկութեանց, տեսեալ զի ցարդ շարունակի ոչ տալով յագուրդ սպանիչ և կողոպտիչ ձեռաց։

Արդ տեսեալ Մեր զմեծութիւն աղէտին և զքանակ վնասոյն և զկարիս անհրաժեշտ օգնութեան, այսու Հայրապետական Կոնդակաւ մերով յանձն առնեմք Յանձնաժողովոյդ ընդունել նաև նուէրս յանուն արկածելոցն գաւառին Նախիջևանի և Շարուր-Դարալագեազ գաւառի, որոց անհրաժեշտ է անմիջական օգնութիւն նիւթական։

Հրաւիրեմք և զմարդասէր ուշադրութիւն և զեղբայրական կարեկցութիւն համայն Հայոց Ռուսաստանի, ուր ուրեք և իցեն, ձեռն մխիթարութեան կարկառել առ արկածեալ և վտանգեալ եղբարս և քորս իւրեանց, որք իսկապէս տանջին ի սովու և յանհրաժեշտ կարեաց։ Լիայոյս եմք՝ եթէ կոչս այս գտցի արձագանք ի սիրտս մերազնէից և նոքա ըստ չափու և հնարաւորութեան ունին օգնել և մխիթարել զարկածեալսն և Յանձնաժողովդ ըստ իւրում հայեցողութեան ի կիր արկցէ զնպաստն ըստ նպատակին։ Հայցեմք զերկնային խաղաղութիւն և անդորրութիւն ի վերայ տառապեալ հօտին մերոյ, մաղթեմք յերկնաւորէն օրհնել զՋանս Ձեր և զվաստակս և վարձահատոյց լինել նուիրատուացն, որոց վասն ամենեցուն մնամք աղօթարար։

Մկրտիչ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
Ի 14-ն յունիսի, 1905 ամի,
Եւ ըստ տոմարիս ՌՅԾԴ.
Ի Հայրապետութեան մերում ԺԲ. ամի.
յԱրարատեան Մ. Աթոռոյ ս. Էջմիածնի.

ՄԻ ՔԱՆԻ ԽՕՍՔ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ՀԻՄՆՎԵԼԻՔ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կիրակի օրը, յունիսի 12-ին, Թիֆլիսի քաղաքային դումայի դահլիճում ժողովվել էին կօշկակար—արհեստաւորները ակցիօներական սկզբունքների վրա հիմնված մի ընկերութիւն կազմելու։ Ապագայ ընկերութեան նախագիծը՝ կամ ինչպէս ասված էր, «պայմանագրի ծրագիրը», որ բաղկացած է 22 յօդուածից՝ արդէն կազմված է դեռ մայիսի 1-ից, թէև ժողոված կօշկակար—արհեստաւորներից շատերը ոչ մի տեղեկութիւն չունէին, թէ երբ և ով է կազմել այն։

Ձեռքիս տակ ունեմ պայմանագրի 3 օրինակ՝ ռուսերէն, հայերէն և վրացերէն լեզուով։ Համեմատութիւնը ցոյց է տալիս, որ բնագիրը գրված է վրացերէն. Թարգմանութիւնները շատ անկանոն են և անհասկանալի, այնպէս որ առանց բնագրի համարեա դժուար են հասկացվում։

Քաղուածքներն առաջ կը բերեմ իմ թարգմանութեամբ։

«Մենք ի ներքոյ ստորագրողներս վճռել ենք Թիֆլիսում հիմնել առևտրա-արդիւնաբերական մի ընկերութիւն, հիմնված հաւատի վրա։

§ 1. Ընկերութեան նպատակն է կօշկակարական գործի համար անհրաժեշտ թէ ռուսական և թէ արտասահմանեան կաշեղէնի, գործիքների և մեքենաների առևտուր անել։

§ 2. Ընկերութիւնը իր նպատակին հասնելու համար պէտք է աշխատէ թէ անձնական հրաւէրներով և թէ լրագիրների միջոցով իր հետ միացնելու Վրաստանի (?!) բոլոր մանր կօշկակար—արհեստաւորներին և քարգահներին, թէ Թիֆլիսից և թէ միւս քաղաքներից և գիւղերից։

§ 3. Վարչութիւնը միշտ պէտք է աշխատէ էժան գնով ձեռք բերել հարկաւոր նիւթերը և էժան գնով էլ ծախել իր անդամներին. նոյնպէս նա պէտք է մտածէ և քարգահների մասին՝ նրանց համար կապալով գործեր վերցնէ դպրոցներից և կամ այլ տեղերից։

§ 4. Ընկերութեան դրամագլուխը մինչև տարվայ վերջը պէտք է լինի 10,000 ր., բաղկացած փայերից, իւրաքանչիւրը 50 րուբլիանոց. այդ դրամագլուխն ապագայում կարող է մեծանալ նոր փայեր բաց թողնելով, փայատէրերի ընդհանուր ժողովի համաձայն»։

Ինչպէս երևում է առաջ բերված յօդուածներից, այս ընկերութեան նպատակն է մանր կօշկակար—արհեստաւորներին ազատել կաշեղէն և կօշկակարական ապրանք ծախող վաճառականներից, հիմնելով սեփական ընդհանուր խանութ ակցիօներական սկզբունքի վրա։ Միանգամայն համակրելի ձեռնարկութիւն։ Հասկանալի է, որ այդպիսի մի ընկերութեան անդամ պէտք է լինեն բացառապէս մանր արհեստաւորները, այսինքն, չունևոր վարպետները և ոչ թէ քարգահներն էլ, ինչպէս գրված է 2-րդ յօդուածի մէջ։

Ես չեմ ասում, թէ ծառայողները չեն կարող անդամ դառնալ. ես ասում եմ, որ ծառայողների անդամ դառնալը ոչ մի միտք չունի, որովհետև ընկերութիւնը ոչ մի կերպ չէ կարող պաշտպանել ծառայողների շահերը, քանի որ ինքը տէրերի ընկերութիւն է լինելու։

Ահա թէ ինչու եմ առաջարկում ծառայողներին անդամ չը դառնալ այդ ընկերութեան։

Ինքը ընկերութիւնը շատ համակրելի է, որչափ որ նա պաշտպան կը հանդիսանայ չունևոր, մանր արհեստաւորներին և կազատէ նրանց կաշեղէն ապրանք ծախող առևտրականների ճանկերից։

Հետևապէս, ընկերութեան անդամ կարող են լինել միայն տէրերը, այն էլ շատ ցանկալի է, որ իսկապէս մանր արհեստաւորներ լինեն դրանք, որոնք հազիւ-հազ կարողանում են ծէրը ծերին հասցնել և իրանց գոյութիւնը պահպանել։ Ահա այսպիսի չունևոր արհեստաւորների համար ակցիօներական ընկերութիւնը ճիշդ որ փրկարար հիմնարկութիւն է լինելու, և մենք խորհուրդ ենք տալիս բոլոր մանր կօշկակարներին միանալ այդ ընկերութեանը։

մահմեդականները հեռացված են ոչ միայն երկրի բարձր զինուորական, վարչական և դատաստանական պաշտօններ վարելուց, այլ սովորաբար նրանց չէ թոյլատրվում նոյն իսկ ստորին պաշտօններ վարելու։ Թուրք երեխաների համար իրապէս փակ է ճանապարհը դէպի կուլտուրական զարգացման մի այնպիսի զօրեղ լծակ, ինչպիսին է ժողովրդի լուսաւորութիւնը—երկրի մէջ գոյութիւն ունեցող դպրոցները՝—որոնց մէջ դասերն աւանդվում են ազգայնականութեան համար բոլորովին օտար մեթոդով, ինչպէս օր. Լեվինսոնի մեթոդն է,—յետ են խփում իրանցից մահմեդական երեխաներին, որոնք չեն գտնում դպրոցի մէջ մայրենի լեզու և ենթարկվում են իրանց ույժից վեր մտաւոր հարցաքննութեան։ Հոգևոր պաշտօնների համար անձինք պատրաստող դպրոցի բացակայութիւնը և հոգևոր իշխանութիւնների ու հաստատութիւնների ստորացուցիչ ենթարկված լինելու կացութիւնը խախտել է մահմեդական հոգևորականութեան նշանակութիւնն ու հեղինակութիւնը, վասն զի հոգևորականութիւնը, ժողովրդի հետ զրկվելով վակուֆների կալվածները կառավարելու իրաւունքից, այլ ևս հնարաւորութիւն չունի ազդեցութիւն գործելու մահմեդական հոգևոր դպրոցների և բարեգործական հաստատութիւնների վրա։ Մահմեդականների վրա առանձ[illegible] բացասական ներգործութիւն ունեցաւ մայ[illegible] լեզուով լրագիրներ, ամսագրեր և գրքեր հրատարակելու դժուարութիւնը, [illegible]պէս նաև բաւարարութիւն չէր տրվում նրանց [illegible] շնորհութիւններին՝ այս կամ այն կրթական կամ [illegible]եգործական բնաւորութիւն ունեցող հաստատութիւններ հիմնելու։ Բաւական է յիշել, որ Կովկասի մահմեդականները մի քառորդ դարի ընթացքում չեն կարողացել մի մահմեդական բարեգործական ընկերութիւն հիմնելու իրաւունք ստանալ։

Մահմեդականները՝ արհեստականապէս յետ պահվելով իրանց հոգևոր-բարոյական զարգացումից, աղքատացել են տնտեսականապէս. մահմեդական գիւղացիք՝ ծանրաբեռնված իրանց ույժից վեր հարկերով, մինչև այսօր կրել են այդ նպատակութիւնը, որ կապված է եղել անձնական անկախութեան մնացորդների հետ. բացի դրանից նրանք սաստիկ նեղվում են սակաւահողութիւնից և հող չունենալուց այն միջոցին, երբ երկրի մէջ գաղթականական բաժիններ են կազմվում և գաղթականներին շնորհած զանազան արտօնութիւններ, որոնց աւելի կարիք ունեն մահմեդական գիւղացիք։ Թէ մինչև որ աստիճան արհամարհվում են վերջիններիս շահերը, այդ երևում է այն վիճակից, որին ենթարկվեցին Ղազախի գաւառի Կարակօյունլի գիւղը, Խանշէնի և Կիլգայինի դաշտավայրերը և Գանձակի նահանգի Շուշու գաւառի Ղուլլար ասված տեղը և ուրիշ շատ շատերը. այդ տեղերում մահմեդական բնիկ գիւղացիներից խլեցին նրանց արտերը, այգիները, ջրաղացները, քեհրիզները (ստորերկրեայ ջրանցքներ), ջրհորները, ինչպէս նաև ձմերային ու ամառային արօտատեղիները և տուին գաղթականներին, ուշք չը դարձնելով նոյն իսկ օրէնքի կարգական պահանջի վրա, որ արգելում է խլել գիւղացիներից այնպիսի հողեր, որոնք իրապէս նրանց տիրապետութեան տակ են գտնվում և որոնց վրա գանձարանի իրաւունքը պաշտպանում էին ամեն տեսակ ոտնձգութիւններից հէնց նոյն գիւղացիք իրանց միջոցներով ու արիւնով։ Մահմեդական բարձր դասակարգի դրութիւնը ևս լաւ չէ. գանձարանի վարչութեան անվերջ պահանջները, որոնցից իբրև սոսկալի օրինակ կարելի է ցոյց տալ գանձարանի այն հարիւրամեայ դատը՝ Սամուխ ամարանոցի, չը չափված հողերի և ուրիշ մշակելի հողերի մասին, որոնք մահմեդական բէկերին ու խաներին քայքայման դուռը հասցրին։ Ինչ վերաբերում է նրանց դասակարգային իրաւունքներին, որոնք 1846 թւականի հրովարտակի սկզբունքով թէև ճանաչված են, բայց մինչև այսօր էլ դեռ վիճելի է համարվում, մահմեդական բարձր դասակարգին պատկանող անձանց մասին խօսք է լինում միայն այն ժամանակ, երբ որ պէտք է գործադրվի նրանց վերաբերմամբ, որպէս արտօնվածների, դատաստանական վճիռների բարձր պատժի չափը։ Հասարակական ու մասնաւոր գործունէութեան մէջ ևս սահմանափակված է մահմեդականների իրաւունքը—բարձր կրթութեան տէր մահմեդականները իրաւունք չունեն միջնակարգ դպրոցների մէջ մանկավարժական գործունէութիւն ունենալու, իսկ փաստաբանութեամբ պարապողների թիւը սահմանափակված է 5% ի, ինչպէս են հրէական կրօնի դաւանողները։ Առանձնապէս զգալի է այն սահմանափակումը, որ սահմանված է մահմեդականների վերաբերմամբ քաղաքային կանոնադրութեամբ, որի զօրութեամբ քաղաքային խորհրդի մէջ մահմեդականների թիւը, ինչպէս նաև քաղաքային վարչութեան անդամների թիւը՝ յայտնի չէ թէ ինչու չէ կարող ընդհանուր քրիստոնեայ ձայնաւորի և անդամների թւի կիսից աւելի լինել։

Մահմեդական դաւանութեան մասին կազմած աննպաստ հայեացքը սահմանափակել է մահմեդականների իրաւունքները նոյն իսկ Կովկասի քաղաքներում նրանց այն գործերի մէջ, որոնք միմիայն տնտեսական բնաւորութիւն ունեն։

Ընդհանուր առմամբ այդպէս է Կովկասի մահմեդականների տխուր և իրաւազուրկ դրութիւնը, որի մասին մինչև վերջին ժամանակներս մահմեդականները լռում էին, համբերատարութեամբ տանելով այդպիսի դրութեան բոլոր անձեռնտու հետևանքները և զուտ արևելեան ֆանատիկոսութեամբ սպասելով այն փայլուն օրվան, երբ իրանք էլ կը խօսեն մարդկային լաւագոյն կեանքի մասին, իրանց իրաւունքները պետութեան արմատական բնակիչների իրաւունքների հետ հաւասարեցնելու մասին։

Այս տարվայ փետրվարի 18-ը մի այդպիսի օր եղաւ, և Կովկասի մահմետականները, միւս ազգութիւնների թւում, շտապեցին, Բարձրագոյն ուկազի հիման վրա, որ այդ օրը հրատարակված է Կառավարիչ Սէնատի անունով, յայտարարել բարձրագոյն կառավարութեանը իրանց կարիքների մասին։ Այդ նպատակի համար յատկապէս Պետերբուրգ ուղարկված մահմետական պատգամաւորութիւնը ապրիլի 12 ին ներկայացրեց Մինիստրների կոմիտէտին մի պետիցիա, որի բովանդակութիւնը, մինչև տեղը յանձնելը, հաղորդել էր ձեր պայծառափայլութեանը զաղտնի խորհրդական Ն. Ա. Սուլթան-Կրիմ-Գիրէյը և որի մասին զեկուցին մահմետական պատգամաւորութիւնները, որոնք պատիւ ունեցան ըն-

Ցանկալի էին, որ մյուս արհեստավորներն էլ էլ այդպիսի ընկերություններ հիմնեին։

Կազմած կանոնադրությունը թե՛ գլխավոր և թե՛ երկրորդական կէտերում շատ անհամապատասխան է։

16 և 17-րդ յօդուածների համաձայն վարչությունը շատ ենթակայելու է լինելու. Հարկաւոր է սահմանափակել և կոնտրոլի տակ դնել նրա գործունէութեան կարգադրութիւնը։

Իսկ 20-րդ յօդուածի համաձայն, Թիֆլիսի անդամները առանձին արտօնութիւններ են վայելելու. դա էլ անհասկանալի է։

Մի խօսքով առաջիկայ ժողովում ցանկալի է անանց մեծամասնութեան կողմից—արհեստավորների, ոչ թե կապալառուների—ընկերութիւնը, այլ ընկնելու և կազմելու համար։ Ցանկալի է նոյնպէս, որ պ. Նախագահողը կամ մի ուրիշը մասնակի կերպով բացատրէ արհեստավորներին ընկերութեան նպատակը և նշանակութիւնը։

Իսկ թէ ինչ պէտք է անեն ծառայողները (գործակատարները աշկերտները) դրա մասին մի ուրիշ անգամ։

Կ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ՍՈՒՐՄԱԼՈՒԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

Արասգեօլ, յունիսի 11-ին

Սուրմալուն ընկած է ռուսական սահմանի վրա արևելքից արևմուտք երկարելով, իր քամակին ունենալով հսկայ Մասիսը, Ձնգլի բարձունքը և այդ երկար ձգվող Բաղըր-դաշի շղթան, որը գնում է միանում է Սինաքի և Աղրի Ջիդաղի լեռներին։ Մի վիճակում պատւելի պէս մեծութեամբ կամ կուսականի հայ գաղթողները լանջերի քեղերի խոյի ու բուրթեթի վրա մասերի բնակութեան՝ Թրքական գիւղեր, որոնք մինչև այժմ էլ կենդանի են մնում քան Նաղագիւղներն։ Բաղդադեան աղջկայ աղբիւրների մասին ձորերում, համարեա սահմանի վրա, կարծէք պատանեալ սահմանաւորում են երեք հայ գիւղեր Մոլլա Ղամար 77 տուն, Գիւլլուջա 137 տ. և Արասգեօլ 68 տ.։ Իրենց մի շրջապատում ուղղի ձգվում են սահմանի լեռներ, միջով 40 վերստ տարածութեամբ, կտրում անցնում է Զաղաղ Թաղայի ստորոտից մի ձորակ, որի մի լանջի վրա միմեանց կցած ընկած են Մոլլա-Ղամար և Գիւլլուջան։ Իսկ Գիւլլուջայից դէպի հարաւ լեռնալանջերի միջով ձգվում 8 վերստ ճանապարհը հասցնում է ձեզ երկու գետերի մէջ ծնունդ առած մի փոսիտափի, որի վրա ընկած է Արասգեօլը, Արասգօլը մի հնագոյն գիւղ է, նրա գոյացումը մի սերունի լանջի վրա կից է արևմտականի մի լիճ, թէ 3 վերստ շրջապատում։ Այս լիճը մէջ ընդունելով մի քանի աղբիւրների և ձիւնի հալոցածների ջուրերը, Լիճը համաձայն է գիւղին, և հանուն լիճի ա-նումը վերցրել է իր վրա գիւղը։ Լիճը աւելի հին է քան գիւղը։ Աբաս-գեօլցիների պատմելով 1828 թւի ռուս-տաճկական պատերազմից յետոյ գաղթելով Ալաշկերտից և հաստատվելով այդ երեք գիւղերում, լիճը գոյութիւն ունէր և այժմեան Մոլլա-Ջամար գիւղի տեղ նկատելի էր շինութիւնների հետքեր։ Աբասգեօլից 3—4 վերստի վրա լեռների ամենաբարձր գօտում ցցված է սահմանապահ պիկէտի բուդկան, որին մօտենալու համար պէտք է թոյլտւութիւն և երբ մենք Աբաս գեօլում եղող սահմանապահ կոմանդայի կոմանդերին դիմելով և 2 զինուորներ վերցնելով բարձրացանք դէպի բուդկան, մեր առաջ բացվեց մի հրաշալի տեսարան. 10,000 ոտնաչափ բարձրութեան վրա վիթխարի լեռների մի սիրուն աւազանում մեղմիկ ծփում էր պատմական Բալգ գեօլը կամ ձկների լիճը, որը մի և նոյն ժամանակ կոչվում է Գայլատվայ լիճ։ Լճի մասին թողնելով մի այլ անգամ, մի քանի խօսք կասենք հարաղատներից կտրված այդ երեք գիւղերի մասին, որոնք այժմ անց են կացնում բաւականին ծանր օրեր։

Բագուի, Նախիջևանի և Շարուրի թրքական բարբարոսութիւնների մանրամասնութիւնները հասել են նոյն իսկ այս կուսական լեռները և յուզում են այդտեղ ապրող ժողովուրդներին նոյնպէս։

Այդ երեք գիւղերը շրջապատված Ղարաղօյուն, Ալի Բեօսա, Ինջա, Ախունդ Աբադ, Խաբաբա փարչինիս, Ղալու փարչինիս, Գիւլաբի, Ղարաղշլաղ, Վերին և Ներքին Քէնձիկներ, Ղուռաղաջ, Դամրաղան, Ղարաքեալաֆա, Ղաբաջավերան, Փուրսաղ, Վերին և Ներքին Ղաթալուներ, Թաւաքիօյ, Գիւլ Ահմադ, Եաղլու, Ագարակ, Սուքի, Ղամշլու, Ղարաբուլաղ, Փիրլու, Սուրմալու, Թուրաբի, Քազին և Ջնչաւադ թրքաբնակ գիւղերով և միւս կողմից տաճկական քիւրդերով գտնվում են մի սարսափելի սպառողական դրութեան մէջ։ Այդ երեք գիւղերը, որոնք կարող էին մի անուշ պատառ լինել չէին կարող չը գրգռել վերը յիշած բազմաթիւ գիւղերի թուրք ու քուրդ ժողովուրդներին։ Աբասգեօլցիք և գուլլուջեցիք պատմում էին, որ վերջին ժամանակները այդ կողմերում նկատելի էին ինչ որ կասկածելի թուրքեր, որոնք շրջելով գիւղերը, փորձում էին գրգռել նրանց հայերի դէմ։ Այս մասին հայերին պատմել էին նոյն իսկ իրանք հարեւան թուրք գիւղացիներ։ Սակայն երկու հանգամանքներ մինչև այժմ հնարաւոր են դարձրել թուրք տարրի անվստահելիութիւն դէպի իր ոյժերը։ Նախ՝ որ այդ երեք անջատ ընկած գիւղերը ունեն քաջ երիտասարդներ և հեշտութեամբ չեն ենթարկվի յարձակման և երկրորդ՝ անցեալ տարի այդ գիւղերի միջով սահմանը անցնող մի երկու հայդուկային խմբեր սահմանի միւս կողմում ունեցած ընդհարումների շնորհիւ թողել են այդ կողմերի վրա մի առանձին սարսափ։ Թուրքը ֆիդայի անելով երեւակայում է մի ոյժ, որի դէմ դուրս գալը յիմարութիւն կը լինէր։ Հայերը քաջ են, ֆիդայի ունեն, ահա այն համոզմունքը, որ կազմել են այդ երեք գիւղերի հայ ժողովրդի մասին նրանց շրջապատող տարրերը, որոնք և իրանց մինչև այժմ պահել են զսպված։

Բայց ի հարկէ այս բաւական չէ, այդպիսի տարրերով շրջապատված երեք գիւղերը, այն էլ մեկուսացած վիճակում, այժմ զրկված են ինքնապաշտպանութեան բոլոր հնարաւոր միջոցներից։ Ճիշտ է, նրանք ունեցել են զէնք, այդ լեռներին անհրաժեշտ ինքնապաշտպանութեան միջոցը, սակայն մի պատահաս նրանց զրկել է այդ միջոցներից։

Անցեալ տարի այս միջոցներում Գիւլլուգա գիւղի մէջ բանդարկված երկու հայ տղաներ, որոնք իբր թէ պատկանում էին սահմանի այն կողմը տեղի ունեցած ընդհարման մասնակցող ֆիդայիների կազմին, գիւղից փախան։ Այս պատճառ եղաւ այն ժամանակվայ գաւառապետ Բօգասլավսկու ցասման։ Գիւլլուջան և Մօլլա Ղամարը նախ խուզարկվեցին և բոլորովին զինաթափ եղան, ապա ենթարկվեցին էկզեկուցիայի, որը աղքատիկ գիւղերին նստեց 3—4,000 ր. որի պարտքից մինչև այժմ էլ չեն ազատվել, և ապա այդ երկու գիւղերից ինն (9) մարդիկ աքսորվեցին, որոնց թւում նաև գիւղի քահանան, և որոնք այժմեան փոխարքայի թոյլտւութեամբ միայն հայրենիք վերադարձան։

Ահա, այս հալածված ժողովուրդը այժմեան սարսափների տակ մի բան է միայն խնդրում—ինքնապաշտպանութեան միջոց։

Աբաս գեօլի ժողովուրդը երկու անգամ դիմել է գաւառապետին խնդրագրով, որ թոյլ տրվի իրանց զէնք ունենալ, նրանց ծանր դրութեան մասին վկայել է սահմանապահների կոմանդիրը, բայց դեռ բաւարարութիւն չէ տնվել նրանց խնդրին։ Արդեօք ժամանակ չէր, որ այդ խնդիրը միանգամից լուծվէր բոլոր տեղերի նկատմամբ։

Խաղաղ աշխատանքի սովոր, բայց այժմ սարսափների ենթակայ հայ ժողովուրդը մի բան է միայն ուզում, ինքնապաշտպանութեան միջոց. տուէք նրան այդ միջոցը և նա ընդունակ կը լինի պաշտպանել իրան։

Ա—Դօ

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

Յունիսի 3-ին

Հին-Նախիջևան քաղաքի թշուառ հայ ազգաբնակութիւնը իր ընդարձակ հայաշատ վիճակով դժբաղդութիւն է ունենում տարապարտուց ենթարկվելու իր դրացի—բարեկամ պարսիկ «դին-այրի-ղարդաշ» եղբայրների մարմնացած տգիտութեան, կատաղի հրոսակների մոլեգնված արիւնահեղ յարձակումներին՝ իր բոլոր եկեղեցիներով և վանքերով հանդերձ, որոնք ոչ միայն անգթաբար յափշտակվում են, այլ և ենթարկվում զազիր սրբապղծութեան, քարասիրտ արիւնռուշտ մարդախողխող սրիկաներից։

Իսկ թէ ո՞ր դարանակալ ձեռքն էր արդեօք, որ կարողացաւ իր դիւական հարուածով տապալել այդ խաղաղ, երկրագործ ժողովրդեան փոխադարձ սիրոյ և խաղաղութեան հիմքը՝—չը գիտեմ։

Իմ չորս տարվայ խոնարհ պաշտօնավարութիւնը թէ այդ քաղաքում և թէ իր խաղաղ վիճակում ինձ այսօր հիասթափեցնում է, երբ յիշում եմ քաղաքացիների և թէ մասնաւորապէս խաների և լայն վիճակի ընդհանուր պարսիկ ազգաբնակութեան այն ժամանակեան տածած սիրալիր, մտերմական յարգանքը. Նրանց մատուցած կրօնական պաշտամունքները և զոհաբերութիւնները մեր վանքերին և ուխտատեղիներին առանց խտրութեան ազգի և կրօնի, որոնք զոհաբերում էին արջառ, երինջ, գառ, մատաղացու կենդանիներ բարեպաշտական զգացմունքներով և հաւատով, ժամերով արտասուալից աչքերով ծունկ չոքում մեր ազգային սրբութիւնների առաջ և աղօթում ջերմաջերմ խնդրուածքներով։ Ցանկանում էին իրանց ձեռքերով վառել մոմերը, աղաչելով վառ թողնել մինչև վերջը իրանց ընծայաբերած մոմերը, որոնք այդ մոմերի լոյսի և փայլուն բոցերի մէջ որոնում էին իրանց հոգու ներքին բաւականութիւնը և ուխտի կատարումը։ Իսկ երբ Հաղարափրկիչը Երնջակի վանքից աջերի հետ միասին քաղաք էր բերվում, ամենաառաջին դիմաւորողը նրժոյգի վրա նստած պարսիկ խանն էր, պարսիկ վաճառականն էր, պարսիկ երիտասարդն էր և պարսիկ բարեպաշտուհի տիկինն էր, որ նախ իրաւունք, բաղդ և պատիւ էր համարում իրան ծունկ չոքել Հաղարափրկչի առաջ և համբուրել նրան և բաշխել իր նուէրը, այսպէս անհամար պարսիկ և հայ որեարը խառնված միասին մատուցանում էին իրանց յարգանքը և պաշտամունքը և մեծ հանդիսով, ահագին խուռն բազմութեամբ քաղաք բերում։ Չեմ կարող չը յիշել և այն բոլոր յարգանքները, որոնք տրվում էին հայ վարդապետին թէ խաների, թէ բէկերի կողմից և թէ վիճակի թուրք ազգաբնակութիւնից, երբ տեղի էր ունենում վարդապետի այցելութիւնը իր ընդարձակ վիճակում։ Ի դէպ գալիս է ինձ յիշատակելու Նախիջևանի առաջին դիրք ունեցող և առաջին ունևոր Շահ-Աբաս Աղի որդու տասնիննօրեայ մեծահանդէս ճոխ հարսանիքը։ Այդ հարսանիքի տասնութերորդ օրը որոշված էր յատկապէս հայերի համար, ուր հրաւիրված էին առաջաւոր բազմաթիւ անձինք, գլուխ ունենալով իրանց վարդապետին։ Ո՞վ չէ յիշում արդեօք Շահ-Աբաս Աղի արտասանած խօսքերը։ «Ես այսօր ինձ բաղդաւոր եմ համարում յանձին իմ սիրելի հայ եղբայրների և իրանց հայ վարդապետի, որին ամենայն իրաւամբ համարում եմ ոչ միայն հայերից—հայր և առաջնորդ, այլ մեր բոլորիս։ Ապաքէն այս օրը

ղունվելու ձեր պայծառափայլութիւնից այս տարվայ մարտի 25-ին։

Այդ ընդունելութեան ժամանակ մահմեդական պատգամաւորութիւնը ստացաւ անձնական յայտարարութիւն, որ Կովկասի մահմեդականները, հիմնարկութիւն ձեր պայծառափայլութեան Կովկասի Փոխարքայ նշանակվելը, անհամբերութեամբ սպասում են ձեր պայծառափայլութեանը, որպէս զի այստեղ զեկուցանեն իրենց կարիքների մասին։

Բոլոր նեղութիւնները, որոնք Կովկասի ազգաբնակութեան մահմեդական մասի մէջ են, ձեր պայծառափայլութեան ներկայացնելով, մենք յոյս ունենք, որ Կովկասի մահմեդականները, ամբողջ ռուսական պետութեան մէջ ձեռնարկվող բարենորոգումներին, հաւասարեցնելով նրանց քաղաքական, քաղաքացիական և կրօնական իրաւունքները արմատական ռուս ազգաբնակութեան նոյնանման իրաւունքներին։

Մահմեդականների տուած պետիցիան բարձր իշխանութեանը շօշափում է մասամբ այն հարցերը, որոնց լուծումը կապված է այն ռեֆորմների հետ, որ նախաձեռնված են Բարձրագոյն Նախորոշմամբ, որ արտայայտված են 1903 թւի դեկտեմբերի 12-ի, 1905 թւի փետրվարի 18-ի և ապրիլի 17-ի ուկազներում։ Բայց այդ հարցերի թւում կան և այնպիսինե-րը, որոնք վերաբերում են միայն Կովկասին և որոնք այնքան էական ու անհրաժեշտ են, որ մենք անհրաժեշտ ենք համարում առանձնապէս յիշել նրանց, ամենախոնարհաբար խնդրելով ձեր պայծառափայլութիւնից նրանց շուտափոյթ լուծումը։

Այդպիսի հարցերի թւին են պատկանում. 2) բոլորովին վերացնել մահմեդականների համար հաստատված բացառութիւնները և դժուարութիւնները հետևեալ հարցերի վերաբերմամբ. ա) մահմեդականների որդիներին կրթական հաստատութիւններում ընդունելը, թեթևացնելով մրցական քննութիւնները և այլն. բ) ազատ բաց անել ամեն տեսակ դպրոցներ մայրենի լեզուով, կրթական-ուսումնական գործում մասնակցող ընկերութեան մշակած ծրագրով, շպապեցնել դեռ անցեալ տարի 70-ական թւականներին ծրագրված իգական դպրոցի բացումը՝ ծախքի մի մասը գանձարանի վրա դնելով. գ) լիապէս վերակազմել անդրկովկասեան հոգևոր վարչութիւնների Թիֆլիսում ունեցած երկու դպրոցները, երկուսից կազմելով մի նոր բարձր տեսակի դպրոց. դ) նոյնպիսի ազատ իրաւունք բաց անելու ամեն-տեսակ կրթական և բարեգործական բնաւորութիւն կրող հաստատութիւններ. ե) թեթևացնել մայրենի լեզուով լրագիրներ, ամսագիրներ և թարգմանական ու ինքնուրոյն գրքեր հրատարակելու պայմանները, հաստատելով պատժական ցենզուրա՝ նախնականի փոխարէն. զ) մահմեդականներին ընդունել պետական բոլոր ծառայութիւնների մէջ Կովկասում. է) ազատ իրաւունք տալ մահմեդականներին ստանձնելու փաստաբանական և մանկավարժական պաշտօններ. ը) առանց որ և է սահմանափակութեան, ազատ մասնակցութեան թոյլ տալ մահմեդականներին Կովկասի քաղաքների ինքնավարութեան մէջ։

2) Փութացնել գիւղական հողաբաժինների յետ գնումը կառավարութեան աջակցութեամբ և ամբողջ համայնքներով, ոչնչացնել գիւղացիների անձնական կախումի մնացորդները, տալ անհող, սակաւահող և ժամանակաւորապէս պարտաւոր գիւղացիներին և հողատէր մահմեդականներին ազատ արքունական հողեր, կանգնեցնել գաղթականական շարժումը Կովկասում և ապահովել տեղացի մահմեդականներին ձմեռնային և ամառային արօտներով (կիշլաղ և էյլաղ), անտառով, ձկնորսութեամբ և այլն։ Դաղստանի վերաբերմամբ վերացնել 1900 թ. յունիսի 12-ի օրէնքը, որով առանձին անձանց և հասարակութիւնների մասնաւոր սեփականութիւն կազմող բոլոր հողերը համարվում են արքունի և առանձին պետական հարկի են ենթարկված։ Կանոնաւորել Բաթումի և Կարսի շրջանների մահմեդական ազգաբնակութեան հողային սեփականութեան իրաւունքները և վերադարձնել Բաթումի Սուլթան-Ազիզ մզկիթի և վերին Աջարիայի Խուլա գիւղի մզկիթի վակուֆ կալուածները, որոնք խլված են գանձարանի ձեռքով. այս մասին կը ներկայացնվի մանրամասն զեկուցագիր։

3) Թեթևացնել գոյութիւն ունեցող չափազանց ծանր հարկատւութիւնը և ամեն տեսակ հարկերի հաւաքումը, համապատասխան տեղական ազգաբնակութեան վճարողական կարողութեան. հրաւիրել մահմեդականների ներկայացուցիչներին ձայնի իրաւունքով ամեն տեսակ հարկեր, տուրքեր սահմանելիս, նոյնպէս և նրանց՝ տեղական ազգաբնակութեան կարիքների համար ծախսելիս։

4) Կազմակերպել գիւղացիների հասարակական կացութիւնը ընտրողական սկզբունքների վրա։

5) Մտցնել Կովկասում զեմստվօի հիմնարկութիւններ և երդուեալների դատարան, տարածելով նրանց գործողութիւնները մահմեդականների վրա, ազգաբնական համեմատական թւերի հիման վրա։

6) Ոչնչացնել ոստիկանական ստրաժան և վերացնել այն հարկը, որ կապված է նրա պահպանութեան հետ։

7) Կանոնաւորել անասնաբոյժների գործունէութիւնը, ազատելով մահմեդական ազգաբնակութիւնը անասնաբոյժների կամայականութեան ճնշումներից և թափառականների մասին սահմանած չափազանց ճնշող կանոններից։

8) Տարածել ազնուական և գիւղական հողային բանկերի գործունէութիւնը մահմեդականների վրա։

9) Փութացնել մահմեդական խաների և բէկերի մասին եղած հարցի լուծումը, տալով նրանց ազնուականական այնպիսի կազմակերպութիւններ, որոնք գոյութիւն ունեն պետութեան ներքին նահանգներում և որոնք վաղուց մտցրված են Թիֆլիսի և Քութայիսի նահանգներում, իսկ մինչև դասակարգային իրաւունքների որոշելը և հաստատելը թոյլ տալ բաց անել ժամանակաւոր ազնուականական ժողով, ինչպէս թոյլ է տրված Քութայիսի նահանգում Գուրիայի և Մինգրելայի ազնուականների համար։

(Կը շարունակվի)

վեհ և բարձր է մեզ համար և կը մնայ անմոռանալի, ըստ որում ես այսօր մոռանում եմ իմ տասնեօթօրեայ կատարած հանդէսը»։ Այն խօսքերը կրկնվեցին և տասնեւիններորդ յաջորդ օրվայ բարձր պաշտօնեաների տրված սեղանի վրա։ Ոչ պակաս հետաքրքրելի էր ընդհանուրի համար այն առանձնաշնորհ յարգանքները, որ վայելում էր հայ հոգևորականութիւնը։ Իսկ թէ ի՜նչ անսպասելի արիւնահեղ խելացնորութիւն է, որ կատարվում է այսօր երկու բարեկամ ազգութիւնների մէջ,—չը գիտեմ։

Ո՞ւր մնաց այն փառաւոր թափորը, երբ տարվում էր հայոց ընդհանրական Հայրապետի օրհնութեան կոնդակը Նախիջևանի խաների արքայական տան աւագ անդամ գեներալ Իսմայիլ-Խանին, նրա արած մեծ ընծայաբերութեան համար հայոց ժողովրդին և եկեղեցուն, որպէս առհաւատչեայ իր արքայական տան զարմին և պարսիկ ազին և այսուհետև սիրելու հայ եկեղեցին և հայ ժողովուրդը։

Բազմաթիւ մէկը միւսին հետևող կառքերի շարանով, իւրաքանչիւրում բազմած զոյգ-զոյգ ներկայացուցիչներով, որոնցից մէկում մի զոյգ խաչակիր քահանաներ բարձր ի տես բռնած ունէին կոնդակը փառաւոր շրջանակի մէջ դրած և կանաչ շղարշով սքողած. երբ մօտեցաւ թափորը, ծերունի խանը դողդոջուն ոտներով պաշտօնապէս հագնված և զարդարված շքանշաններով ընդառաջ դուրս եկաւ, ակնածելի համբոյր տալով սրբատառ կոնդակին։ Ընթերցումից յետոյ յանձնեցի հայրապետական կոնդակը, որն ամենայն ակնածութեամբ ընդունելով տեղաւորեց իր դահլիճի ամենապատուաւոր տեղում։ Մատուցանելով Սրբազնասուրբ Հայրապետի ողջոյնը և օրհնութիւնը և ժողովրդեանս գոհունակութիւնը խօսեցի, ինչ որ ի դէպ էր, որի պատասխանն եղաւ. «Ես և իմ տունը հայոց ընդհանրական մեծ խալիֆայի խոնարհ ծառաներն ենք։ Խալիֆա աղա, կաղաչեմ մատուցանել մեծ խալիֆային իմ պատրաստակամութիւնը միշտ նրան և հայոց եկեղեցուն խոնարհ որդի և բարեկամ մնալու, խնդրելով միայն նրա օրհնութիւնը. իսկ ձեզ, խալիֆա աղա, կը խընդրեմ ինձ և իմ տունը չը բաժանել ձեր ժողովրդից»։ Չեմ կարող չը յիշել, նոր նահատակ բարի Կարապետ Ադամեանի մասնակցութիւնը այդ փառաւոր հանդէսին և իր մի քանի առ խանն ուղղած խօսքերը։ Ով ծանօթ է Նախիջևանին, նա չէ կարող չը յիշել կոյր նախանձի զոհ գնացած բարեմիտ և յայտնի անձն Կարապետ Ադամեանցին, որն այսօր շատ արժանաւոր հայ եղբայրների հետ անգութ բաղդի անողոք հարուածով կրակի և սրի ճարակ դարձան։ Աներկբայ եմ, որ սրանց ցօղած արիւնը դառնալու է կենդանարար ցօղ՝ ցօղելու և վերակենդանացնելու մահացուցիչ մրափից շատ սրտեր և մտքեր, և թերևս կը զարթեցնէ երկնքում հայի Աստուծուն, Որին չը զարթեցրին այսօր հայի անընդհատ կրկնվող պաղատանքները և ոչ շնորհալու առ երկինք ուղղված հուժգու բողոքը։ «Զարթիր, Տէր, ընդ էր ննջես. Տէր, մի մերժեր զմեզ իսպառ»։ Շնորհալու այս արդարացի բողոքը թող արձագանք գտնէ այսուհետև հայ որեւէ սրտի և հոգու խորքում, և ոչ միայն տէրտէրների և տիրացուների բերանում։

Անտօսսեն՝ պատուհասաւած այսպիսի աղէտալից երկրների առաջին սև օրերում՝ զարմանալի զուգադիպութեամբ լոյս է տեսնում «Մշակի» այս տարւայ 92 համարում գեղեցիկ, մխիթարիչ, մի ուղարկաւ կոչ եղբայրական ողջոյնի, սիրոյ և միութեան, ուղղած [illegible]

մէկ ցաւերի և հոգսերի համար, այլ միայն սէր և միութիւն։

Ս. վ. Տէր-Մանուէլեան

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

Յունիսի 10-ին

Չը նայելով, որ Կարսը իր պատմական նշանաւոր դերից յետոյ վերջին ռուս-թրքական պատերազմում ընկաւ մի այնպիսի եւրոպական հզօր պետութեան ձեռքը, որպիսին ներկայանում է Ռուսաստանը, բայց և այնպէս նրա կրթական գործը մնում է նոյն շրջանակի մէջ, ինչ որ էր սրանից քսան և հինգ տարի առաջ։ Կարսը, որ ունի 15,000 բնակիչ, մի ընդարձակ գաւառ չորս շրջաններով, մասնված է կարծէք դաժան ճակատագրից մշտենջենաւոր խաւարի, մռայլ, բորբոսած մթնոլորտում նեխվելու։ Երևակայեցէք, մենք ունենք արական՝ մի քաղաքային երեքդասեան ուսումնարան, արհեստաւորների դպրոց (ստորին) և միքանի հատ երկդասեան դպրոցներ, իգական՝ Մարիամեան չորս դասեան (քաղաքայինի ծրագրով) և մի պրօգիմնազիա... Ահա մեր ունեցածը։

Միջնակարգ դպրոց չունենալու պատճառով մենք ստիպված ենք տարեկան առնուազն յիսուն աշակերտ Թիֆլիս, Էջմիածին և այլ մտաւոր կենտրոններ ուղարկել. բայց գէթ մի րոպէ մտէք աղքատ, ուսումնածարաւ երեխաների դրութեան մէջ և դուք կը տեսնէք, թէ որպիսի մեծ սօցիալական չարիք է մեզ համար զրկված լինել լուսաւոր դարում կրթութեան պտուղներից։

Մենք չունենք կրթված, զարգացած երիտասարդութիւն, ահա ինչու մեր հասարակական կեանքը նեխված է, լճացած. մենք չունենք հանրամատչելի լեզուով, այսպէս ասած՝ ժողովրդական գրականութիւն, մենք չունենք կուլտուրա, ուրեմն ներկայ պատմական էպօխան իր մարդկային մտքի ամբողջ էվօլիւցիայով մեզ համար աննշան է թւում, զուրկ հիմնական լուրջ ուսումնասիրութեան նշանակութիւնից։ Մենք բաւական չենք նախապատրաստված կուլտուրական ազգերի շարքն անցնելու, մեզ պէտք է լոյս, լոյս և լոյս... Մեր գեղջկական ամբոխը տգէտ է, և ուստի չէ կարող ստեղծագործող ոյժ պարունակել իր մէջ. նա ապրում է այնպէս, ինչպէս իր միջնադարեան և նոյն իսկ հնադարեան նախնիքը,

Ահա ինչու անհրաժեշտութիւն է ծագում միջնակարգ դպրոցներ հիմնելու, ինչու երբ մեր ուսումնարանների և առհասարակ կրթական հաստատութիւնների մասին է խօսք լինում, մենք զգում ենք մի ինչ-որ ցաւ խորը թագնված վէրքից։

Բնական է, որ մենք մեծ, կասենք՝ անսահման ուրախութեամբ լսեցինք այն լուրը, թէ Թագաւոր Կայսրը բարեհաճել է հրամայել անմիջապէս մի ռէալական դպրոց հիմնել Կարսում։ Բայց թէ երբ է հիմնվելու այդ հաստատութիւնը, սա պէտք է մեր և իշխանութեան միակ հոգսը լինի։

Ցանկանում ենք այդ գիտութեան ապագայ տաճարին, որ նա հաստատուն հիմքերի վրա լինի դրված և որ նա կատարէ իր պատմական միսիան մեր տանջված ժողովրդի մտաւորբարոյական առաջադիմութեան, պրօգրէսի պատմութեան սև էջերում։

Բ. Թորոյեանց

ՆԱՄԱԿ ԲՈՒԽԱՐԱՅԻՑ

Քերքի, մայիսի 28-ին

Քերքին Բուխարայի մեծ քաղաքներից մինն է, որ գտնվում է Ամու-Դարեա գետի ափին՝ Չարջույից դէպի վերև 221 վերստ տարածութեան վրա։ Ամու-Դարիան, որ սովորաբար միշտ պղտոր, աւելի ճիշտ ցեխոտ ջուր ունի, Թուրքեստանի մեծ գետերից մինն է. հոսում է հարթ տարածութեան վրա, ուստի և լայն է տարածված, բայց և շատ ծանծաղ, այն աստիճան, որ շատ տեղերում ջրի յատակը բարձրանում է մակերևոյթից և կազմում է անթիւ կղզիներ։ Այդ հանգամանքը շոգենաւային երթևեկութիւնը շատ դժվարացնում է և շոգենաւերը, գնում են շատ դանդաղ, երբեմն մի ժամում մի երկու վերստ միայն, այն էլ միայն ցերեկով, իսկ գիշերները կանգ են առնում վախենալով խրվել աւազի մէջ, որ յաճախ ցերեկներն իսկ պատահում է։ Ամու-Դարիայի ափերը ներկայացնում են հարթ դաշտավայրեր՝ ծածկված սիրուն կանաչով, որոնց վրա տեղ-տեղ երևում են տեղական բնիկների՝ սարթերի գիւղերը, իրանց խղճուկ, ցեխից շինած տնակներով։ Կենդանիներից յաճախ պատահում են ուղտը և էշը՝ այս դաշտավայրերի մշտական բնակիչները։

Քերքին 60 վերստ տարածութեամբ միայն հեռու է Աւղանստանի սահմանից և կազմում է անմիջական ճանապարհը Աւղանստանից դէպի Ռուսաստան ներմուծվող ապրանքների, որոնք են գլխաւորապէս չոր մրգեր, ոչխար և գորգեր։—Այդ հանգամանքի շնորհիւ Քերքին դարձել է առևտրական մի փոքրիկ կայան։ Իսկ տեղական բերքերից առաջին տեղը բռնում է բամբակը, որ մեծ քանակութեամբ այստեղից արտահանվում է դէպի Ռուսաստան։

Քերքիումն է նստած բուխարական բէկը կամ նահանգապետը, որին է յանձնված բուխարահպատակներին կառավարելը, իսկ ռուսահպատակների համար կան ռուսական ամեն տեսակ պետական հաստատութիւններ, նա և 2 բատալիօն մշտական զօրք։ Առաջին անգամ ռուսաց զօրքը մտել է Քերքի 1886 թւին, որը և համարվում է ռուսաց տիրապետութեան թուականը։ Շնորհիւ այն հանգամանքի, որ այստեղ և նմանապէս ամբողջ Բուխարայում կան և տեղական և ռուսական վարչութիւններ տեղական ռուսահպատակ վաճառականներն էլ ենթակայ են երկու կառավարութիւնների, սահմանած հարկերին ևս։ Նրանք բացի սովորական պետական հարկերից պարտաւոր են տալ նաև Բուխարայի կառավարութեան բոլոր իրանց ստացած ապրանքների արժէքի $2^1/_2$ ⁰/₀-ը։

Քերքին ևս ինչպէս և Անդրկասպեան երկրի բոլոր քաղաքները մի քանի տասնեակ տարիներից ի վեր դարձել է գլխաւորապէս Ղարաբաղի հայերի համար գաղթավայր, որոնք մեծ մասամբ տնտեսական պատճառներից ստիպված թողել են իրանց հայրենիքը, վար ու ցանը, ոմանք նաև ընտանիքը, ոմանք էլ ընտանիքներով տեղափոխվել են այս երկիրը և գլխաւորապէս պարապում են առևտրով։ Հայերի թիւը տարէցտարի այստեղ շատանալով նրանց թիւը ներկայումս հասնում է 30 ընտանիքի։ Այս փոքրաթիւ համայնքը ի հարկէ մինչև այժմ չունէր իր սեփական հաստատուն աղօթատունը, սակայն ներկայումս նրանց մէջ միտք է յղացել մի համեստ աղօթատուն կառուցանելու և նոյն իսկ այդ նպատակով մի փոքրիկ գումար է հաւաքված եղել։ Ապրիլի 27-ին տեղիս հայոց ժամանակաւոր աղօթատան շինութեան մէջ կայացաւ ծխական ժողով՝ բաղկացած 23 հոգուց աղօթատան շինութեան մասին խորհրդակցելու համար։ Ժողովը միաձայն որոշեց անպայման շինել աղօթատուն, որպէս զի այցելող քահանան կարողանայ այնտեղ թէ պատարագ մատուցանել, որից մինչև օրս էլ զ՚ուրկ է տեղիս հայ հասարակութիւնը և թէ առևտրական բոլոր օրինակատարութիւնները։ Աղօթատուն լինելու համար նիւթական միջոցներ հայթայթելու և շինութեան գործը վերջնականապէս գլուխ բերելու համար ժողովը ընտրեց 3 հոգուց բաղկացած մի յանձնաժողով, որի անդամներն են պ. պ. Ա. Բալայեանց, Ս. Մելիք-Քարամեանց և Մ. Աննայեանց։

Ապրիլի 24-ին տեղիս ժամանակաւոր աղօթատան շինութեան մէջ քաղաքիս համարեա ամբողջ հայ համայնքի ներկայութեամբ կատարվեցին հոգեհանգիստներ նախ բագուի զոհերի և ապա Ք. Միքայէլեանցի յիշատակներին։ Վերջինիս յիշատակին տեղիս մի խումբ համակրողների կողմից մի պսակ էր դրված։

Տեղիս ռուսաց զօրքի մէջ կան թւով աւելի քան հարիւր հայ զինուորներ՝ մեծ մասամբ երևանեան նահանգի գիւղերից։ Ապրիլի 29-ին, նրանց հաղորդութեան օրը տեղիս հայ համայնքը նրանց համար մի համեստ ճաշ էր պատրաստել։

Ներսէս քահանայ

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

Մայիսի 15-ին

Նախընթաց նամակովս հաղորդել էի, որ մեր գաւառապետի կարգադրութեամբ քաղաքումս պէտք է ընտրվեն առանձին համերաշխութեան կամ խաղաղասիրական յանձնախումբ թէ հայերից և թէ Թուրքերից կազմված, որ երկու ազգերի մէջ միշտ խաղաղութիւն և համերաշխութիւն պահպանելու մասին աշխատեն և որ և է անկարգութեան կամ թիւրիմացութեան դէպքում իսկոյն առաջը առնեն։ Ուստի, այս կիրակի, ամսոյս 12-ին, քաղաքային վարչութեան դահլիճում, քաղաքիս աւագ՝ Գր. Մովսիսեանի հրաւիրանօք և նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ քաղաքիս առաջաւոր հայ բնակիչների մի ընդհանուր հաւաքում այդ խաղաղարար կոմիտէտի ընտրութիւնը կատարելու և հարկաւոր որոշումներն անելու։ Դահլիճը ծայրէ ի ծայր լիքն էր ժողովուրդով։ Նախքան ընտրութիւն կատարելը, ժողովում գլխաւորապէս հարց առաջացաւ թէ ուրիշ ինչ միջոցներ են հարկաւոր, թէ քաղաքումս և թէ շրջակայ գիւղերում խաղաղութիւնը բոլորովին չը խանգարելու և անկարգութիւնների առաջն շուտափոյթ կերպով առնելու համար։ Այդ մասին եղան զանազան առաջարկութիւններ և ցանկութիւններ։ Վերջապէս երկար թեր և դէմ առաջարկութիւններ և կարծիքներ լինելուց յետոյ ժողովում արձանագրվեց հետևեալ միջոցները գործադրել։ Որովհետև քաղաքիս ոստիկանապահների կամ ստրաժնիկների թիւը քիչ է, ուստի քաղաքումս պահել մի հարիւրեակ կօզակների խումբ, որ երբ մի տեղ կամ մի գիւղում անկարգութիւն կամ ընդհարում ծագի, իսկոյն ձիաւորված հասնեն այնտեղ առաջն առնելու։ Նմանապէս պահել քաղաքիս վարչութեան իրաւասութեան տակ մօտ 200 հրացան, որպէս զի ընդհարումների դէպքում բաժանեն անպաշտպան և անզէն ժողովրդին իրանց կեանքը և գոյքը պաշտպանելու։ Ապա ժողովը ձայնատուութեամբ ընտրեց իր միջից 10 անձինքներից բաղկացած մի խաղաղարար մասնախումբ, որ ամեն կերպ պէտք է հսկէ երկու ազգերի մէջ խաղաղութիւնը չը խանգարելու և թիւրիմացութիւնների առաջն առնելու համար։ Ինչպէս լսեցինք բացի հայերից, հինգ անձինք էլ ընտրված են քաղաքիս միւս ազգութիւններից՝ վրացիներից, յոյներից և այլն, որպէս խաղաղութեան կօմիտէտի անդամներ։ Ինչպէս յայտնի է պ. գաւառապետը նոյն պատճառով իր մօտ է հրաւիրելու շրջակայ Թուրքերին իրանց միջից էլ խաղաղութեան յանձնախումբ ընտրելու։ Ուրեմն համերաշխութեան և խաղաղութեան կօմիտէն պատրաստ լինելով մեզ անում, յոյս ունենք, որ շուտով կաշխատեն խաղաղութեան բոլոր միջոցները գործադրելու և ամեն կերպ կաշխատեն ցրելու և հանգստացնել շփոթեալ մտքերը երկու ազգութիւնների մէջ։ Շփոթված մտքերից առաջանում են շատ թիւրիմացութիւններ, որոնք կարող են տնտխորժութիւնների տեղիք տալ։ Ահա ձեզ մի օրինակ։ Քաղաքից 20 վերստ հեռու, դէպի Բօրժօմ տանող ճանապարհի վրա գտնվում է Ազղով մեծ թրքաբնակ գիւղը, 100 տնից աւելի բնակիչով։ Այդ գիւղում բնակվում են միայն 15—20 տուն հայեր, որոնք պարապում են առևտրով և արհեստով։ Ինչպէս լսեցինք այս օրերս մի երկու տուն գործերը դադարեցնելով բոլորովին գաղթել են Ախալցխա, երկիւղ կրելով տեղական Թուրքերից, որոնք իբր թէ, ինչպէս լսել են, մտադիր են յարձակվելու այդտեղի փոքրաթիւ հայերի վրա և կոտորելու։ Այդ բանը լսելով մեր յաջորդը Սիօն վարդապետը, իսկոյն իր մօտ է հրաւիրում Թուրքաց տեղական Ղատի Ալի էֆէնտուն և այդ բանը յայտնում։ Ղատին զարմացած միանգամայն միամտացնում է, որ այդ բանը սուտ է և թէ Թուրքերի կողմից երբէք չեն մտածում իրանց դրացի հայերի վրա յարձակվելու, բայց ինքը կրկին կը գնայ Ազղոր, ժողովրդին կրկին քարոզելու և հանդարտեցնելու։ Աւելորդ չեմ համարում գրել այստեղ հայ խաղաղասիրական կոմիտէի անդամների անունները։ Ընտրվեցին պ.պ. Գ. Բուղուղեան, Մ. Մովսիսեան, Տ. Ղանալանեան, Գ. Չաթալբաշեան, Մ. Մուրադեան, Ս. Ազնաւուրեան, բժ. Այվազեան, Ա. Անխոնեան և այլն։

Խ. Դ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բաթում, յունիսի 1-ին

Թիֆլիսի առևտրական բանկայի տեղիս բաժանմունքի միջոցով, փոխադրական տոմսով (1-ն յունիսի № 20882) փոխադրելով խմբագրութեանդ անունով ինն հարիւր եօթանասուն ռուբլի քառասուն եւ հինգ կոպ., (970 ռ. 45 կ.), խոնարհաբար խնդրում եմ տալ հասուցանել այս ազգիս Վեհափառ Հայրապետի հրամանով կազմված յանձնաժողովին Հին-Նախիջևանի քաղաքի և գաւառի աղէտից վընասված հայերին բաժանելու համար։ Այդ գումարից 654 ռ. 45 կ. ժողովել ենք մեծ տ. Շուշանիկ Յարութիւնեանի և տ. Օլգա Պօղոյեանի հետ, իսկ մնացածը ժողոված են ուրիշ այլ անձինք։ Սրա հետ միասին ղնում եմ մեծարգոյ նուիրատուների միացրած ցուցակը, որ և խնդրում հրատարակելու շնորհն անել հաճէք «Մշակի» համարներից մէկի մէջ ի միամտութիւն ստորագրողների։

Մ. ա. ք. Մելեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» ներկայ համարը բաղկացած է $1^1/_2$ թերթից։

Բագուի ոստիկանապետի ժամանակաւոր պաշտօնավար պօրուչիկ Իզգաչը հրատարակել է հետեւեալ հրամանը ոստիկանութեան ուղղած. «Յունիսի 12-ից սկսած մինչև նոր տնօրինութիւն, այն օրերում, երբ Միրզաբէկեանի ծխախոտի գործարանում աշխատանք է լինում, նշանակել մի օկոլօտօչնի վերակացու և երկու գորոդովոյ հսկելու, որ նրա մուտքի բանուորները հետները չը տանեն ոչ սառը զէնքեր, ոչ էլ հրազէններ. գործարանում եղած հերթապահ ոստիկաններն անձամբ խուզարկութիւն չեն անելու, այլ թողնելու են այդ բանը բանուորներից ընտրված 2 հայի, 2 մահմեդականի և 2 ռուսի։ Գտնված զէնքը, ուժեղացրած պահպանութեան օրէնքի համաձայն, խլել և ամեն անգամ այդ առթիւ կազմել պէտք եղած արձանագրութիւնը» (Б.)

Քութայիսի զինուորական նահանգապետ իշխան Ջաւախովրեան-Օրբելիանին յունիսի 7-ին ուղարկել է ֆինանսների մինիստրին հետեւեալ հեռագիրը. «Այսօր իմ կազմած ժողովը, առևտրականների ցանկութեամբ, տեղական վաճառականների և բոլոր վարկային ընկերութիւնների ներկայացուցիչներից՝ միաձայն վկայեց Բաթումում առևտրի ծանր դրութիւնը, որ առաջացել է նաւթի արկղներ շինող ուրիշ բոլոր գործարանների միացումից և նրա հետ յարակից բոլոր միւս զբաղմունքների դադարումից, Բաթումի նաւահանգստի վերջնական անգործութիւնից և ամեն տեսակի անընդհատ գործադուլներից։ Իմ կողմից վկայելով այդ բանի ճշտութիւնը, պատիւ ունեմ խոնարհաբար խնդրելու ձեզ, բարեհաճեք անել ձեզանից կախված կարգադրութիւնները պետական բանկի տեղական բաժնին — նշանակութիւն չը տալ Բաթումի առևտրականների մուրհակների հնարաւոր բողոքին գոնէ 6 ամսվայ ընթացքում։ Այս հարցի դրական լուծման դէպքում ձեր կողմից, խնդրեմ թոյլատրել հրատարակել թէ այս միջնորդութիւնը և թէ ձեր պայծառափայլութեան կարգադրութիւնը այդ առթիւ»։ Այդ հեռագրին պ. մինիստրը պատասխանել է այսպէս. «Պետական բանկի Բաթումի բաժնին յանձնարարված է այսուհետև մինչև նորմալ յարաբերութիւնների վերահաստատումը Բաթումի առևտրականների մուրհակների բողոքին վերաբերվել հնարաւոր արտօնութիւններով։ Դէմ չեմ այս կարգադրութեան հրատարակմանը»։ (Ч. В.)

Ռոստովի ոստիկանութիւնը, ասում է «Р. Вѣд.» լրագիրը, նկատել է, որ քաղաքում Կովկասից եկած անձեր գնում են մեծ քանակութեամբ սառը զէնքեր և փամփուշտներ Կովկաս ուղարկելու համար։

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ, ա. Պեռեզ Սիմէօնեան մեզ գրում է. «Յօգուտ Նախիջևանի դէպքերից վնասվածների, ամսիս 5-ին Թատերասէրների մի խումբ տուեց մի ներկայացում—համերգ որից գոյացած 120 ր. 3 կ. զուտ արդիւնքը փոխադրական տոմսով ուղարկելով խմբագրութեանը, խնդրեմ բարեհաճէք հասցնել ըստ պատկանելոյն։ Ընդ սմին շնորհակալութիւնս եմ յայտնում այն բոլոր անձանց, որոնք թէ ուղղակի և թէ անուղղակի նպաստեցին ներկայացման աջողութեանը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄՇԵՆԻՑ

Յունիսի 9-ին

Աստակցութիւնները խաղաղութիւն յարուցանելու և ջարդ պատրաստելու այստեղի հայերի դէմ—չեն դադարում, խորհրդակցութիւններ տեղի են ունենում ամեն օր. խօսում են կովկասցի Թուրքերը, զանազան խառնված գոյներով նկարագրելով Նախիջևանի վերջին դէպքերը, տեղական պարսիկ ազգաբնակութեան մէջ [illegible] աւելի և գրգռելու համար, նրանց տարածում են զանազան սուտ լուրեր. թէ «Երևանում հայերը ջարդել են 1600 Թուրք, Նախիջևանում քանդել են արել մզկիթը և ապա աւելացնում թէ ամեն տեղ հայերն են յարձակվել Նախիջևանի երկու Թուրքերին անխնայ կոտորել և այլն»։ Թուրքը յետադէմ հրապարակ խօսների այդ արժանաւոր պաշտպանները, քարոզում են նոյն մաքերը, ինչ որ մի որ և է խաւարամիտ մամուլի էջերում. իսկ այն արիւնոտ օրերը, այն մոխիր դարձած գիւղերը... միթէ պէտք ունին բացատրութեան։

Շատ Թուրքեր զգուշացնում են այստեղի հայերին, խոհեմ լինել, տեղիք չը տալ, որ պարսիկ ազգաբնակութեան յուզումը բռնկվի. բայց միթէ մարտի 9-ի դէպքերի ժամանակ փաստեր կային. շատերն էլ փոխանակ ազգերի համերաշխութիւնը քարոզելու, դրացիական յարաբերութիւնները պարարտ հողի վրա դնելու, պատմում են, թէ ինչպէս այրեցին, կողոպտեցին. առևանգեցին. բայց պէտք է դատապարտել այդպիսիներին. դրանք դեռ անկիրթ են. իսկ Թուրք հասարակութեան այն կրթված մասը—ինտելիգենցիան միթէ նոյն չէ կրկնում։ Փառք Աստուծոյ, որ եթէ կան այդպիսիները, պակաս չեն և նրանք, որոնք աշխատում են զսպել ժողովրդական յուզմունքները. և, ուրախալին այն է, որ այդ քայլն անվում է, ինչպէս Կովկասում, նոյնպէս և այստեղ, հոգևորականների կողմից, Աւելորդ չէր լինի-բերել մի օրինակ, որը որքան ծիծաղելի, նոյնքան իր բնորոշ կողմն ունի։

Անշուշտ ընթերցողը գիտէ, որ ինչպէս ամբողջ Պարսկաստանում, նոյնպէս և այստեղ մուհարամի օրերում սպասվում էր ցոյց հայերի դէմ. պարսիկ ժողովուրդը օտարազգիների դէմ որ և է ցոյց սարքելիս, առաջնորդվում է իր հոգևորական պետերի խորհուրդներով. երբ այդ մուհարրէմի օրերին գրգռված ամբոխը դիմում է տեղական մուշտէյիդի մօտ, նրանից իրաւունք խնդրելու քրիստոնեաներին ջարդելու և նրանց ինչքը կողոպտելու, խելօք հոգևորականը աշխատում է հանգստացնել նրանց. բայց երբ տեսնում է, որ իր խօսքերը ապարդիւն են անցնում յուզված մաքերը զսպելու, ասում է. «Սիրելիներ. դուք գիտէք, որ մուհարրէմի 10-րդ օրը մենք ողբում ենք մեր մեծ իմամների (մարգարէ) մահը. գիտէք նաև այն, որ այդ օրը մահացող պարսիկների համար, բաց են երկնից արքայութեան դռները. մտածեցէք, որ այդ օրը եթէ դուք ջարդել սկսէք քրիստոնեաներին, նրանք էլ խալամի որդոց հետ արքայութեան կարժանանան»։ ամբոխը ցրվում է և անշուշտ այնուհետև խաղաղ կը մնար, եթէ մութ ույժերը իրանց չար մաքերը արծարծած չը լինէին։

Մեծ է պարսիկ հոգևորականների և ինտէլիգենցիայի դերը. Թող նրանք առաջ գան, իրանց ամբողջ ույժերով վերջ դնելու այս սարսափներին և նախկին եղբայրական յարաբերութիւնները հաստատելու երկու դրացի ազգերի մէջ. այս է եղել և է հայերի և հայ մամուլի նշանաբանը։

Թաւրիզեցի

ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

17 յունիսի

ԲԵՐԼԻՆ, 16 յունիսի։ Կայսրը նշանակեց ծովապետ Կիստերին գեներալ-ծովապետ։ Այս պաշտօնը մինչև այսօր Գերմանիայում գոյութիւն չունէր։

ՓԱՐԻԶ, 16 յունիսի։ Կառավարութիւնը թոյլատրեց գերմանական ծովային գործակալին այցելել Բրեստ և Լօրիան նաւահանգիստները, ինչպէս և ծովային հաստատութիւնները։—Սուլթանը մտադիր է բաժանել Եմենը չորս վիլայէթի, որոնց ամեն մէկը կունենայ արաբ ընդհանուր-նահանգապետ։—Ֆրանսիական ոստիկանութիւնը ձերբակալել է Տուլօնում երկու գերմանական լրտեսներ, որոնցից մէկը այն ժամանակ, երբ նա ամրութիւնների պլանները էր հանում։—Վերջնական համաձայնութիւն Ֆրանսիայի, Իտալիայի և Անգլիայի մէջ Հաբեշստանի վերաբերմամբ կը կայանայ շուտով։ Նա շատ շահաւէտ է հանդիսանում Ֆրանսիայի համար դնելով նրա տրամադրութեան տակ երկաթուղու տիրապետութիւնը Ջիբուտիում։

ՄՕՍԿՎԱ, 14 յունիսի։ Այրվեցին գարեջրային գործարանի քարէ կորպուսը և երկու փայտէ շէնութիւն։ Վնասը մօտ կէս միլիոն է։ Նիւ-Եօրկ գործարանում, Լինֆերայի կայարանի մօտ, գործադուլ արեցին վարպետները և բանուորները։

ՓԱՐԻԶ, 17 յունիսի։ «Էկլէր» լրագրի հեռագիրը Հռոմից հաղորդում է, որ ռուսաց դեսպան Մուրավիէվը կը գայ Փարիզ փոխարինելու Նելիդովին, որը նշանակվելու է լիազօր հաշտութեան բանակցութիւնների համար,

ԵՒՊԱՏՕՐԻԱ, 16 յունիսի։ Ցուցարարների մի խումբ շրջեց քաղաքը, մտաւ քաղաքային վարչութիւնը և սկվերը։

ՏՕԿԻՕ, 17 յունիսի։ Պաշտօնապէս։ Երէկ Պորտ-Արտուրում բարձրացրին «Պերեսվէտ» գրահաւորը։

ՄՕՍԿՎԱ, 17 յունիսի։ Մօբիլիզացիան անցնում է խաղաղ։

ՓԱՐԻԶ, 17 յունիսի։ Մինիստրների խորհուրդը վերջնական կարգադրութիւն արեց անգլիական և ամերիկական էսկադրայի առաջիկայ ընդունելութեան մասին։

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶ, 17 յունիսի։ Լարսի և Բալտի մէջտեղ երբ տեղի ունեցած կողոպտման մասին քննութիւնը երևան հանեց, որ այդպիսի բան չէ պատահել։

ՎԻՏԵԲՍԿ։ Գիշերը վիրաւորվեց 2 գնդակով պրիստաւ Կուզբեավցեվը։ Վէրքերը լուրջ են։

ԼՕՆԴՕՆ, 17 յունիսի։ Արկառւզավա իշխանը և իշխանուհին հրաւիրվեցին համադիսաւոր նախաճաշի լօրդ-մէրի մօտ։ Ներկայ էին Լանդսդաուն, Չեմբերլէնը և ուրիշ բարձրաստիճան անձինք։ Առաջարկելով բաժակ ի պատիւ եապօնական իշխանի՝ լօրդ-մէրը յոյս յայտնեց խաղաղութեան շուտափոյթ կնքման մասին։ Պրինցը շնորհակալութիւն արեց իրան ցոյց տուած ընդունելութեան համար և յայտնեց, որ միկադօն պարգևել է լօրդ-մէրին հեռագրով «Ծագող արեգակի» եապօնական շքանշանը։

ՆԻՒ ԵՕՐԿ, 16 յունիսի։ Եապօնիան վերջին ամիսներս պատուիրել է 15 միլիօն դոլլարի շինութեան պողպատ, մեքենաներ և երկաթուղային նիւթ։

ՎԱՐՇԱՎԱ, 16 յունիսի։ «Курьскъ Варшавскій», լրագրում տպված է արքեպիսկոպոս Պօպէլի կոչը, ուղղված բանուորներին և աշխատաւորութիւն տուողներին Լօդզում, որի մէջ անհրաժեշտ համարելով բանուորական հարցի կանոնաւորումը՝ նա պախարակում է ջարդերը և կոչ է անում բանուորներին դէպի խաղաղ աշխատանք, չանսալով գրգռիչներին, իսկ աշխատութիւն տվողներին հրաւիրում է արդարութեամբ և ուշադրութեամբ վերաբերվել դէպի բանուորները։

18 յունիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պաշտօնական լուրեր Հեռաւոր Արևելքից յունիսի 17-ին չեն ստացվել։—Երևանի նահանգը և Սևաստապոլի և Նիկոլաևսկի քաղաքապետութիւնների մէջ գտնվող տեղերը յայտարարված են զինուորական դրութեան մէջ։—«Прав. Вѣстникъ»-ի մէջ ֆինանսների մինիստրութիւնը յայտարարում է, որ թղթակների վրա առաջիկայում տուրք սահմանելու լուրը զուրկ է որ և է հիմքից։

ԽԱՐԲԻՆ, 18 յունիսի։ «Դէլի Տելէգրաֆի» լուրը Խարբինում տիրող սարսափի մասին իբր թէ եապօնացիների մօտենալու պատճառով, անպայման սուտ է։ Ոչ մի սարսափ չը կայ։ Կեանքը ընթանում է ինչպէս միշտ։ Սանիտարական դրութիւնը գերազանց է։ Համաճարակներ չը կան։ Հաղորդում են հարաւից, որ արևելեան ճակատի վրա նկատվում են եապօնական զօրախմբերի սաստիկ շարժումների մասին։ Սպասում են շուտով կռւի սկիզբը։

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ, 17 յունիսի։ Կիրակի, Ֆէյերվարիի մօտ կը կայանայ խորհրդակցութիւն ընդդիմադրութեան բոլոր պարագլուխների, բացատրելու համար բոլոր կուսակցութիւնների միացման հարցը։ Կոնֆերենցիայի ելքից կախված կը լինի Ֆէյերվարիի գործողութեան եղանակը։

ԿԻԼ, 17 յունիսի։ Գերմանական նաւատորմի էսկադրան կը մտնէ մանեօվրի ժամանակ Կօպենհագէն և Ստոկհօլմ։

ՏԱՇԿԷՆՏ, 17 յունիսի։ Կովկաս գնալիս հասաւ այստեղ Բուխարայի էմիրը։

ՓԱՐԻԶ, 18 յունիսի։ Սպանիայի մինիստրների խորհուրդը որոշեց Ալֆօնս թագաւորի Գերմանիային այցելութիւն տալու ժամանակը, որ կը կայանայ սեպտեմբերին։

ԱԹԵՆՔ, 17 յունիսի։ Կանէից եկած հեռագրի համաձայն, ապստամբների և օտարազգի զօրքերի մէջ տեղի ունեցաւ արիւնահեղ ընդհարումն։ Մանրամասնութիւններ չը կան։

ԿԱՆԷԱ, յունիսի 18 ին։ Ռուսաց զօրքերի և ապստամբների մէջ տեղի ունեցաւ կռիւ։ Ռուսաց «Խրաբրի» պատերազմական նաւը ռմբակոծում է Կօլիմբարին։ Իտալական նաւերը տփ իջեցրին Թնդանօթներ։ Դրութիւնը ծանր է։

ՏՕԿԻՕ, 17 յունիսի։ Հաղորդում են, որ չինաց կառավարութիւնը որոշել է ուղարկել կադէտներ Եապօնիա ծովային գործը ուսում նասիրելու համար։

ՏՕԿԻՕ, 18 յունիսի։ Եապօնիան պատուիրել է Անգլիայում երկու նոր պատերազմական նաւեր։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 17 յունիսի։ Հաւաստի աղբիւրներից հաղորդում են, որ Օյեամամ և Լինեվիչը այժմ բանակցութիւններ են վարում զինադադար կնքելու մասին, որից յետոյ կը հաստատվեն երկու պետութիւնների լիազօրների անունները։ Եթէ բանակցութիւնները ձգձգվեն, այդ անունները աւելի շուտ կը հրատարակվեն։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 17 յունիսի։ Լուրերին նայելով, Թիւրքաց զօրքերը Ֆէյզի փաշայի գլխաւորութեամբ, նորից գրաւել են Սանա քաղաքը։

ՄՕԶԻ, 16 յունիսի։ Յունիսի 7-ին Իսիւանից դուրս եկած մի օֆիցէրի ասելով, Լինեվիչը ստանում է մի փոքր աջակցութիւն, բայց անհաւանական է թւում, որ նա արշաւումն սկսել։ Եղանակը նպաստում է զօրքերի շարժման. Լինեվիչի գլխաւոր բանակատեղին գտնվում է Զանտաֆուի մօտ երկաթուղային գծի վրա։ Միշչէնկօի կազակները մեծ գործունէութիւն են ցոյց տալիս։ Եապօնացիները իրանց համար օգտաւոր յարմարվում են ռուսների շարժումների հետ։ Մեծ ճակատամարտը կը լինի համաձայն փոխվող պայմանների։ Եապօնացիները դեռ շատ հեռու են գտնվում ռուսաց գլխաւոր ույժերից, բայց նրանք արագաբար կենտրօնանում են ռուսների առաջաւոր դիրքերի մօտ։

ՏՕԿԻՕ, 17 յունիսի։ Պօրտ-Արտուրի մօտ, ծովում մնացած ականների թիւը—2000 է։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ժամերը նշանակված են Պետերբուրգի հաշւով. իսկ Թիֆլիսինը 58 րոպէ կամ մի ժամ աւելի ուշ պէտք է հաշւել).

	Պոստ.	Մարդ.	Արագ.	Ապր.
Բագուից դուրս գալը	4.33	12.38	1.18	5.10
Թիֆլիս համնելը	10.43 առ.	5.51	2.22	11.18
Թիֆլիսից դուրս գալը	11.28	6.39	10...	6.50
(Թիֆլիսի ժամանակով)	12.26	7.37	10.58	7.48
Բաթում համնելը	12.31	7. 8	8.16	12.42
Բաթումից դուրս գալը	5.55	10. 9	9.33	
Թիֆլիս համնելը	6.29	10.33	7.39	
Թիֆլիսից դուրս գալը	7.29	11.13	4.59	
(Թիֆլիսի ժամանակով)	8.27	12.11	5.57	
Բագու համնելը	1.—	4.59	5.46	
Երևանից դուրս գալը	12.25			9.40
Կարսից » »	4.12			1.17
Ալէքսանդրոպոլ »	7.50			5.26
Թիֆլիս համնելը »	5.24 առ.			3.28
Թիֆլիսից դուրս գալը	11.50 գիշ.			2.50
(Թիֆլիսի ժամանակով	42.48 գիշ.			3.48 ց.
Ալէքսանդրոպ. » »	10.50			2.44
Կարս համնելը	2.20			6. առ.
Թիֆլիս »	4.48			8.52

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

ԶԻՆՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի. ներքին և նեարդային

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ և վիրաբուժութիւն։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.

Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Գ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՇԵՐԲԻՆԻՆԱ—$1^1/_2$-2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ի. Գ ԱԲԵԱՆՑ—7—8 ժ. ներքին հիւանդ.

Պ. Ա. ԱՐԴԱԶԻԱՆԻ. Կատարում է միկրո-քիմիական և բակտերօլօգիական հետազօտութիւններ։

Օ. Ա. ԱՌՎԱՆԻՏԱԿԻ—տանը. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ..

Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցում ընդունվում են և գիշերօթիկ հիւանդներ։

Հիւանդանոցի կառավարիչ՝ Բժ. Կ. Ի.

Թիֆլիսի Ժողովարան

Չորեքշաբթի, յունիսի 22-ին նշանակված է

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

երեկոյեան 6 ից մինչև 9 ը ժամը, անդամների և կանդիդատների երեխաների համար։

(Կ, Հ.) 1—2

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Բ. Նաւասարդեան

Պեատիգօրսկում ընդունում է սիֆիլիսի, միզասեռական և վիրաբուժական հիւանդ։

Пятигорскъ, домъ Померанцева. 31—50

ՎՐԱՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

1. Նինօշվիլի Է. «Գօգիա Ուիշվիլի» (Գուրիայի կեանքից) 8 կ.։
2. Դուտու Մէգրէլի. «Անմեղ զոհ» (պատկեր ժողովրդի կեանքից) 8 կ.։
3. Էկալաձէ Իա. «Լուսնեակ» գիշերին» (էսկիզ) 5 կ.։

Թիֆլիսում վաճառվում է «Զաքարիա Գրիգորեանցի» գրավաճառանոցում. իսկ Բագւում՝ «Սաւրուղնիկ» գրավաճառանոցում։

(կ.հ.) 1—2

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ, Թիֆլիս, ստացված է և ուղարկվում է բաժանորդներին

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

խաղաներկ մեծադիր պատկերը։ Բաժանորդագրութիւնից դուրս մնացած օրինակները վաճառվում են Բրիստոլեան կարդօնի վրա 3 ր., Քաթանի վրա տպած եկեղեցիների և ցանկացողների համար 15 ր. Թիֆլիսից դուրս ցանկացողները ճանապարհածախքեն վճարում մի օրինակի համար 50 կ. իսկ մի քանի օրինակի համար որքան կարժենայ ստանալու միջոցին։ Վերադիր վճարով ցանկացողները վճարի կէսը կանխիկ պիտի ուղարկեն։

Դիմել՝ Тифлисъ, Центральной книжной торговлѣ. (2) 1—10

Կենտրօնական

Գրավաճառանոցում վաճառվում են հետևեալ գրքերը.

Ահարոնեան Ա. Լռութիւնը վէպ. Թ. գ. 60 կ. ճ.ծ. 20 կ.։

Բելօրուս. Ֆ. Վ. Թափառական բուլղար. Թարգ. Ե. քահ. Նալբանդեան, Ալէքսանդրապօլ. գ. 30 կ., ճ.ծ. 15 կ.։

Լեօ. Մէլիքի աղջիկը։ Թ. գ. 1 ր. 50 կ. ճ.ծ. 40 կ.։

Համբարձումեան Հ. Անհունի էջերում. Ս.Գ. գ. 60 կ. ճ.ծ. 20 կ.։

Մանեսէզադդա Պ. Հիւանդ Սէր, առողջապահական վէպ. Թարգմ. Ա. Գ. Դ. Ե. Ալէքսանդրօպօլ. գ. 40 կ. ճ.ծ. 20 կ.։

Մելիք-Հայկազեան Հ. Մի պտոյտ Ճապօնում. Թ. գ. 40 կ. ճ.ծ. 15 կ.։

Մելիք-Եսայեան. Մի բուրլի. (պատկեր Բալախանու կեանքից) Թ. գ. կ. 3 ճ.ծ. 9 կ.։

Փափազեան Վ. Երկու Թռչուն։ Թ. գ. 3 կ. ճ.ծ. 9 կ.։

Քամալեան Ս. Սիրելի Հերոս Հասան խանի ժամանակի պատմութիւն. Թ. գ. 25 կ. ճ.ծ, 15 կ.։

Ֆրանց Հօֆման. Աշխատաւորի որդիքը. Թրգ. օր. Մ. Շամքօրեան. Վ. գ. 25 կ. ճ.ծ. 15 կ.։

Օտար քաղաքներից պահանջողները պէտք է գրքերի արժէքը և ճ.ծ. կանխիկ ուղարկեն, միանուագ մի քանի գիրք պահանջողը ճ.ծ. ստանալու միջոցին է վճարում։

Դիմել Тифлисъ. Центральную книжную Торгввлю. (4) 2—2

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁՈՒՀԻ

Սօֆիա Ի. Գեղբօրտտ-Լօկշ

Տեղափոխվել է Կազնաչէյսկի փողոց № 7, տուն իշխ. Թումանօվայի, Ալէքսանդրեան այգու դիմացը։ (կ.ե.հ.) 5—100

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Ա. Յ. Քարանեանց

մեկնեց Կովկասի հանքային Ջրերը և անցեալ տարիների նման այս ամառ ևս կընդունէ ներքին և ջղային հիւանդութիւն ունեցողներին Պեատիգօրսկում և Էսսէնտուկիում մայիսի 17-ից։ (կ.ե. չ.) 23—20

ՄԻ հայ ՕՐԻՈՐԴ ցանկանում է ունենալ հայոց լեզուի դասեր ընտանիքում։ Պայմանների մասին դիմել Լևոն Մանուէլեանցին. Ղարաքիլիսա։ 2—3

Յ Ե Ր Ե Կ Վ Ա Յ

ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆ

Թիֆլիսի Հակա - ալկօհօլական ընկերութեան Հաւլաբարի բաժանմունքի

Ն. ՄՈՒՐԱՇԿՕՅԻ ԹԱՏՐՕՆՈՒՄ

Կիրակի, յունիսի 19-ին

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱՍԷՐՆԵՐԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԽՈՒՄԲԸ

կը ներկայացնէ

I

ԴՕՆ-ԳՐԻԳՕՐԻՕ

Կօմեդիա 3 գործ. Թարգմ. Թուրեանի։

II

ՍԻՐԱՀԱՐԸ ՍԵՂԱՆԻ ՏԱԿ

Վօդ. 1 գործ. հեղ. Բ. Քամալեանի։

Մասնակցում են. Տիկ. Մարիամ, օր. օր. Հայկուհի, Հասմիկ. պ.պ. Բաբուրեան, Դօշոյեան, Լաշքարեան, Խաչիկեան, Մ..եան, Զափեան և Տէր-Յարութիւնեան։

Սկիզբն է 11 ժամին առաւօտեան։

Տեղերի գները 50-ից մինչև 10 կօպէկ։

Լոյս տեսաւ

Ալեքսանդր Ծատուրեանի

ՌՈՒՍ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ

(Պուշկին և Լերմօնտօվ)

Աշխատութիւնը

Բանաստեղծների պատկերներով

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

Գինն է ճանապարհածախսով 80 կօպ.

Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցին կամ Թարգմանողին՝ Москва, Срѣтенка, Мясной пер. Типографія Бархударянъ. 4—10

ԱՏԱՄՆԵՐԸ

յանում է, պլօմբում է, մաքրում է և հեռացնում է վ ա տ հոտը։ Գր. Մատվ. Եօխվէդ։ Միխայլօվսկայա, 108։ Գերմանակ. եկեղեցու դիմաց։ Զքաւորներին զիջում կը լինի։

(ո.կ.ե.) 12—15

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզային և սիֆիլիտիքական հիւանդութիւնների,—ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 12 ժ.—1 ժ. երեկոյեան՝ 6 ժ.—9 ժ.։ Կուկիա, Սեմեօնօվսկայա փ. № 20.

(ե. հ. շ. կ.) 37—30

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ

Ս. Գ. Շերմազանեանց

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր առաւօտեան ժամը 9—2 և երեկոյեան ժամը 3—6, Երևանեան հրապարակ, տուն Արղութեան, լուսանկար Լալայեանցի բնակարան։

Լոյս է տեսել Գ. Մելիք-Կարագեօզեանի հրատարակութեամբ

ՄԱՐԴՈՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾՔԸ

Կազմալուծուող և այլ պատկերներով։

Գինը 60 կօպ.

Կազմալուծուող նկարը պատուիրված է եղել Գերմանիայում։

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

ԳԷՈՐԳ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Անցեալ տարիների նման այս ամառ ևս ընդունում է հիւանդներ կովկասեան հանքային Ջրերում։ Հասցէն՝ Эссентуки, Верхная Курсовая ул., дача Николаевой. (կ.ե.ո.) 2—10

Ե. ԹՈՓՉԵԱՆԻ

Խմագրութեամբ պատրաստվում են տպագրութեան համար

ԳԻՏԱԿԱՆ-ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ

հետևեալ գրքոյկները.

1. Ֆր. Էնգէլս, «Քաղաքատնտեսութեան մասին». . . . . . 15 կ.
2. Պրօֆ. Գ. Շմօլլէր, «Բարեգործութեան ծագումը, էութիւնն ու նշանակութիւնը» . 10 »
3. Կ. Կօրիշէվ, «Տնտեսագիտական զրոյցներ» . . . . 30 »
4. Ե. Թոփչեան, «Ի՞նչ է զեմստվօն». . . . . 15 »
5. Ե. Թոփչեան, «Սպառող ընկերակցութիւններ». . . . . . 20 »
6. Պրօֆ. Ցուկերհանդել, «Մանր և խոշոր արդիւնագործութիւն» . . . . 5 »
7. Պրօֆ. Գրիւնբերգ, «Մարկսիզմ» . . . . 15 »
8. Կ. Կաուցկի, «Ի՞նչպէս է առաջ եկել բանւոր դասակարգը». . . . 10 »
9. Պրօֆ. Բիրմեր, «Ի՞նչ է գործադուլը» . . . . 15 »
10. Պրօֆ. Ցուկերհանդել, «Ի՞նչ է տնտեսական տագնապը» . . . . . 5 »
11. Պրօֆ. Վ. Զօմբարտ, «Ժամանակակից հոսանքներ» . . . . . 15 »
12. Կարլ Մարկս, «Աշխատանք և արժէք». . . . . . . 10 »
13. Ս. Վօսկրեսենսկի, «Գիտութիւն և ինքնակրթութիւն» . . . . . 5 »
14. Գումպլովիչ, «Ազգայնութիւն և միջազգայնութիւն». . . . . 15 »
15. Ե. Թոփչեան, «Ի՞նչ է սահմանադրութիւնը». . . . . . 15 »

ԲՈԼՈՐԸ ՄԻԱՍԻՆ 2 ՌՈՒԲԼԻ ԱՌԱՆՑ ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԾԱԽՍԻ

Գումարով գնողները կը ստանան մեծ զեղչ, եթէ այժմեանից ուղարկեն կանխավճար։ Եթէ նշանակած գրքերից մէկը կամ մի քանիսը հնարաւոր չը լինի լոյս ընծայել, փոխարէնը կը տրվին ուրիշ աշխատութիւններ—համապատասխան ծաւալով։

Դիմել. Тифлисъ, Мадатовская 15. Е. Топчяну. 1—1

Շ Ո Գ Ե Շ Ա Ր Ժ Գ Ո Ր Ծ Ա Ր Ա Ն Շ Պ Ա Լ Ե Ր Ի

Ա. Գ. ՄԱՆԿԻԿԵԱՆԻ

(Օ դ է ս ա յ ո ւ մ)

Գործարանական պահեստ մասնակցութեամբ և ղեկավարութեամբ Կ. Յ. ԱԻԱԳԵԱՆԻ, Թիֆլիսում, Պուշկինեան փողոց № 12 հեռախօս 568։

Պատիւ ունեմ հաղորդելու հասարակութեան, որ մշտապէս ստացվում է այստեղի պահեստում գեղանկար և ամեն տեսակ ճաշակի

Շ Պ Ա Լ Ե Ր Ն Ե Ր

և նրանց պատկանելիքներ. ծախվում է, թէ գումարով և թէ առանձին սենեակների համար։

Գները գործարանական են—8 կօպէկից մինչև 7 րուբլի։

(ե. հ. կ.) 1—12 Յարգանօք՝ Կ. Յ. Աւագեան

Լ ո յ ս տ ե ս ա ւ

LEO

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Երրորդ հատոր—(1878—1892)

Երեք հատորի գինն է 4 րուբլի։

Խնդրում ենք այն բաժանորդներին, որոնք փոխել են իրանց բնակութեան տեղը շտապեն հաղորդել իրանց նոր հասցէները։

Թէ Թիֆլիսի և թէ դրսի բաժանորդներին գիրքը տրվում են «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցում, որ պէտք է դիմեն ամենքը։

Լ ո յ ս տ ե ս ա ւ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴՐՈՅ
և
ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ

676 էջերէ բաղկացեալ այս գործը Արևելեան և Հայկական խնդրոց ամփոփ մէկ պատմութիւնը կուտայ։ Կը պարունակէ շատ մը՝ հայերուս համար շահեկան պաշտօնաթղթեր, միջազգային դաշինքներու մէջ անցած հայոց նպաստաւոր յօդուածներ, և 1895-ին հայկական վեց գաւառներու համար եղած բարեկարգութեանց ծրագիրը։

Այս կարևոր նիւթը դիւրահասկնալի ոճով և պարզ կերպով հայ հասարակութեան ներկայացնել եղած է հեղինակին ջանքը և նպատակը։

Գործը բաժնուած է 2 հատորներու, որոնք թէև թղթակազմ, բայց հաստատուն կարուած ըլլալով դիմացկուն են և կրկին կազմելու պէտք չունին։

Երկու հատորները կրնան զատ զատ ալ ստացուիլ՝ իւրաքանչիւրը 1½ շիլինկ, երկուքը ի միասին կազմուած ալ՝ 3 շիլինկ։

Փոսթին ծախքը գնողին վրան։

Կողքին 2 կողմը դրուած են Իզմիրլեան Ս. Պատրիարքին և հեղինակին պատկերները։

Դիմել ուղղակի հեղինակին՝ Prof. G. Toumaian, Chigwell, London.

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

(Թիֆլիս, Լերմօնտօվսկայա փողոց, № 15)

Ցանկացողները ունենալ իրանց առևտրական գործերի համար ուսման ընթացքը աւարտած աշակերտներ և աշակերտուհիներ, թող բարեհաճեն դիմել կուրսերի հիմնողին, Ս. Մ ա ն ո ւ է լ ե ա ն ց ի ն։ Աւարտողները ստացել են մասնագիտական առևտրական կրթութիւն, Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի հաստատած ծրագրի համեմատ, և ունեն օրինաւոր ատտեստատներ։

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍՎԵԼՈՒ ԵՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ

Կուրսերի ծրագիրը և կանօնները կարելի է ստանալ ձ ր ի ա պ է ս կուրսերն հիմնողի բնակարանում։ Օտարաքաղաքացիները դիմում են՝ ТИФЛИСЪ, учредителю коммерческихъ курсовъ С. П. Мануэльянцу. (ո) 2—12

ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ

КОМПАНІИ ЗИНГЕРЪ

Необходимы для домашняго употребленія. Образцовы въ конструкціи и исполненіи. Продаются только въ магаз. Комп. Зингеръ.

Отпускъ машинъ съ платежемъ **отъ 1 рубля въ недѣлю.**

Безплатное обученіе шитью и моднымъ художественнымъ вышивкамъ.

Остерегайтесь поддѣлокъ!

Ручныя машины съ высокимъ рукавомъ во всѣхъ нашихъ магазинахъ отъ 25 руб.

Болѣе 1200 собственныхъ магазиновъ по всей Россіи!

ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ КОМПАНІИ ЗИНГЕРЪ

Магазинная вывѣска
Рисунокъ утв. Отд. пром. и торг. М. Фин.

THE SINGER MANFG.CO. TRADE MARK

фабричное клеймо которымъ снабжены машины.

ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ԶԻՆԳԵՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Վաճառվում են միայն Ընկերութեան սեփական խանութներում։ Աւելի քան 1200 խանութ Ռուսաստանի Կայսրութեան ամեն քաղաքներում։ Խանութները ճանաչվում են Ռուսաց «З» տառը ձևակերպող ցուցանակներով, համաձայն ֆինանսների մինիստր.—Արդիւնաբեր. և Առևտր. բաժնի հաստատած նկարին։ Զգուշացէք կեղծիքներից. Մեքենաները տրվում են սկսած շաբաթական 1 րուբլի վճարից։

կ. 12—25